

אכסתי קרן יו... שנים מספרים נוספים... (parashah)...

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ז
מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאגת אריה 17/25
קרית ספר 71919 מודיעין עלית
ארץ ישראל

גליון מספר 391

הוצאת ע"י בנם הנח"ל הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

לע"נ הר"ר צבי בדר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ד"ל

בס"ד, ב' ניסן התשע"א. מסכת מנחות דף כח - דף לד

קרא קמא וכו'. **הצאן קדשים** הגיה דצריך לומר "וצריך עיון דהשתא".
דהיינו דקשיא להו דהברייתא לא דרשה כסדר. אמנם, **הטהרת הקודש** קיים הגירסא דלפנינו, ופירש דקשיא להו, איך דרשינן מתרי "זהב" חד לגופיה וחד לכלל ופרט. דאם כן, הוה לה לגמ' לאתווי דרשא דכלל ופרט להוכיח דזהב לאו דוקא, והוא הדין לכל דהווי כעין הפרט, ועוד, דמהאי קרא דילפינן לגופה למצוה, מצינן נמי למידרש פרטא, ואם כן, אכתי אחד מיותר.

ח גמ', גביעיה כפתוריה ופרחיה באה זהב באה גביעיים וכו'. כתבו תוס' ד"ה **שבעה**, דגביעיים כפתורים ופרחים מעכבין זה את זה, וכן דייק **המנחת חינוך** (צח, ה), מהא דנקטה הברייתא להאי דרשא בהדי דרשא ד"באה זהב באה מקשה", דמשמע דכשם ד"באה מקשה" היינו לעיכובא, הוא הדין גביעיים כפתורים ופרחים. אמנם הביא, למה שכתב **הרמב"ן בפירוש התורה (במדבר ח, ד)**, דמדשנה קרא לכתוב "זה מעשה המנורה מקשה תיעשה וכו' מקשה היא", דוקא מקשה מעכב, ולא זהב וגביעיים כפתורים ופרחים, והוסיף, דהכי משמע **ממכילתין ומהסיפרי (במדבר ח, ד)**, ותמה עליו דלא משמע הכי מסוגיין. **נולכאורה יש לומר**, דהרמב"ן למד דבמה שאמרה הגמ' "אמר קרא תיעשה" חזרה בה ממה שרצתה ללמוד מעיקרא ד"הויה" דכתיב בהאי קרא אתי לעכב, ומשום הכי ילפא דבעינן שנה הכתוב לעכב. ולפי זה מה דכתבה התורה "גביעיה כפתוריה ופרחיה" (**שמות כה, לא**) למצוה בעלמא כתבה דהא ליכא קרא לעכב. ותוס' דפליגי וסבירא להו דמעכב, היינו משום דגרסי לכפתוריה ופרחיה דקרא ד"כולה מקשה וכו'" (שם, לו) כמו שכתבו **בד"ה דתניא**, וא"הויה" דהתם לא כתיב "תיעשה" ואם כן שפיר אתי "הויה" לעכב. ועיין **בשיטה מקובצת** (אות א) אמאי גרסו כן. אמנם אכתי צריך עיון, דהרמב"ן כתב דהכי נמי משמע מהספרי, והתם איתא דגביעיים כפתורים ופרחים מעכבין, כדגרסי תוס' דכתיב "כולה מקשה וכו'".

ט רש"י ד"ה אינה באה גביעיים, אינה צריכה לבא גביעיים כפתורים ופרחים. משמעות דבריו דאם רצה, יכול לעשותן כך. וכן דייק **המנחת חינוך** (צח, ה) בדבריו. אמנם **המשנה למלך** (פ"ג מבית הבחירה ה"ד) דייק בדברי **הרמב"ם** שכתב, אבל שאר מיני מתכות אינן עושין בה גביעיים כפתורים ופרחים, וכן מנורה הבאה זהב תהיה כולה כבר עם נרותיה וכו' ותהיה כולה מקשה מן העששות, ושל שאר מיני מתכות אינן מקפידין על משקלה, ואם היתה חלולה כשידה. ד"גביעיים כפתורים ופרחים" יש הקפדה שלא לעשות, ואילו לענין משקל "ככר" אי בעי עביד ככר או פחות או יותר. ועיין באות הבאה.

י גמ', באה זהב באה מקשה אינה באה זהב אינה באה מקשה. פירש **רש"י ד"ה מקשה**, משמע חתיכה אחת וכו'. **והרמב"ם** (פ"ג מבית הבחירה ה"ד) כתב, וכן מנורה הבאה זהב וכו' ותהיה כולה מקשה מן העששות, ושל שאר מיני מתכות וכו' ואם היתה חלולה כשידה. וביאר **הכסף משנה**, דחלולה היינו משום דאינה מקשה. **ובהלכה ה'** כתב, דאינן לעשות מנורה מגרוטאות, בין אם עשאה זהב, בין אם עשאה משאר מתכות. וכתב **המשנה למלך** (בהל' ד') דנראה דדוקא בדיעבד כשרה אבל לכתחילה צריך לעשותה מקשה, והוא מה שכתב בהלכה ה' "ואינן עושין אותה לעולם מן הגרוטאות" דהיינו לכתחילה. דהא פסול גרוטאות נפקא לן מדכתיב "מקשה" ותניא, "מקשה זהב" באה זהב באה מקשה, אינה באה זהב באה מקשה, אם כן מנא לן לפסול גרוטאות. אמנם העיר, דמלישנא דגמ' "אינה באה זהב אינה באה מקשה" משמע אפילו לכתחילה, ותמה על מה שכתב **בכסף משנה** דמקורו מפרק הקומץ רבה ויליף לה מקראי. **נולכאורה לפי מה שלמד המשנה למלך** בדבריו צריך נמי עיון, היאך השווה הרמב"ם העשויה זהב לאינה עשויה זהב לענין גרוטאות הא העשויה זהב הווי מקשה לעכובא ועיין באות הבאה.

יא שם, עיין באות הקודמת, אמנם **המלבי"ם** ביאר דברי הרמב"ם על פי מה

דף כח ע"א
א גמ', וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש. הקשה העולת שלמה, מהא דכתבו **התוס' לעיל** (י: **סוד"ה והרי**, דמצורע חול הוא, ואם כן שפיר נלמד בהיקש מדבר הלמד בהיקש. ותירץ, דצריך לומר דסוגין אזלא כמר זוטרא **בזבחים** (ג), דסבירא ליה דבתר מלמד אזלינן, והמלמד חטאת והוא קודש.

ב מתני', שבעה נרותיה מעכבין זה את זה. הקשה האור החיים בפירוש התורה (**שמות כה, לו**), מנלן, הא לא אשכחן דכתיב בהו הויה. ותירץ, דשמא כיון דתכלית הקנים לשום בהן נרות, וכשאין נר בטל תכליתו, והרי הקנים מעכבין. ועיין עוד מה שכתב (**בבמדבר ח, ב**), דפירוש תשובת ה' לאהרן, שהיה מצטער על שלא נשתתף בחנוכת הנשיאים, "חייך שלך וכו'", דבמה שמוריד את הנרות ומניחן באוהל ומקנחם, וחוזר ובונה אותם מחדש ומליקה, הרי הוא כעושה בכל יום מעשה חדש, ועל כן מחנך את המנורה בכל הדלקה והדלקה, והיינו כדבריו כאן, דכיון דכל טעם הקנים לשום בהן נרות, ולולי הנרות הקנים בטלין וכאילו אינן, נמצא שבמעשה זה, חניך את המנורה כולה, ועיין עוד מה שכתבנו **לקמן** (כח:). אות יט.

ג מתני', שהי פרשיות שבמזוזה וכו'. העיר **הרש"ש**, אמאי לא תנן להא דשתי פרשיות דמזוזה **לעיל** (כו:). בהדי שאר מצוות דשני חלקים. ועוד, אמאי לא תנן להא דד' פרשיות דתפילין בהדי שאר מצוות דארבע חלקים, וליכא לתרוצי דלא חשב לעיל אלא דברים מעניני עבודה, דהא חשיב התם נמי ד' מינים שבלולב.

ד מתני', ד' ציציות מעכבות זו את זו וכו'. הקשה **התוס' יו"ט**, דלא נתבאר בגמ' מנלן דמעכבות. ובהגהות **בן אריה** כתב בשם **הילקוט** (פרשת שלח), דילפינן לה מדכתיב בהן "והיה לכם לציצית" בלשון הויה. והוסיף, דשמא כוונת הגמ' בהא דאמרה "מאי טעמא הויה כתיב בהו", נמי אציצית, ולפי זה ביאר, דטעמא דרבי ישמעאל דסבר דאינן מעכבות, דמדכתיב "והיה" בלשון יחיד, משמע דקאי אהויה של כל אחד בפני עצמו. אמנם, **בעמק הנצי"ב** (פרשת שלח, פ"סקא ט') ביאר, דטעמא דמעכבות זו את זו, משום דמצוה אחת הן, דלא דמי מצות ציצית לשאר מצוות המנויות בפרקין דאית להו חלקים, דציצית נכללו חלקיה כאחד, לעשות ציצית על כנפות הבגד, ואף דבעינן לעשותן על ארבע כנפות, הכוונה דבעינן בגד בת ד' כנפות. אמנם **רש"י לקמן** (לו:). כתב **בד"ה מאי בנייהו**, דאף לרבי ישמעאל בעינן ד' ציצית מדכתיב על ארבע כנפות כסותך. וכן כתב **בחידושי הרשב"א** (שם) והנפקא מינה בין תנא קמא לרבי ישמעאל לענין מה שביארה הגמ' שם.

ה מתני', רבי ישמעאל אומר ארבע מצוות הן. כתב **הרמב"ן בספר המצוות** (שורש ט'), דאף לרבי ישמעאל דד' מצוות הן. בחשבון המצוות נמנו כולן במצווה אחת. אמנם **הזרע יצחק** פירש, דף במנין התרי"ג ד' מצות הן, וכנגד ג' מצוות אלו החסיר ג' מצות אחרות **בסוטה** (ג), דסבירא ליה דהוו רשות ולא חובה, ורבי עקיבא דפליג עליה התם וסבירא ליה דהן חובה, סבר כוותיה דתנא קמא דהכא.

ו גמ', מאי שנא מן הגרוטאות פסולה דכתיב מקשה והויה. הקשה העולת שלמה, אמאי איצטריך לן קרא לעכב, הא בחולין לא בעינן שנה הכתוב לעכב, ומנורה הויה חולין, לפי מה כתבו **תוס' בזבחים** (ג: **ד"ה אלא**, דלא מיקרי קדשים אלא גוף הקרבן. ותירץ, דבעי קרא לעכובא, כיון דכתיב גבה כמה פעמים "מקשה", הוה אמינא דאינן מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. אמנם **הזבח תודה בד"ה באה זהב**, נקט דמנורה הוויא קדשים, דבעי שנה הכתוב לעכב, ודלא כתוס'.

ז תוס' ד"ה דתניא ככר זהב טהור, חמשה זהב כתיבי וכו' וצריך עיון והשתא

הדרגת הירומי

מסכת מנחות דף כח - דף כט
ב ניסן - ג' ניסן התשע"א

שכתבה הברייתא **דמלאכת המשכן** (ט, א) **ובספרי** (בהעלותך פס' ס"א), דמ"מקשה תיעשה" לא ילפינן להא שלא יעשנה מן הגרוטאות דהיינו שלא ידביק אברים אברים, אלא מ"ממנה יהיו", ד"מקשה" היינו מלשון הקשה בפטיש, דפעולת ההקשה עושה שלא יהיו חללים. ואם כן הא דילפינן בסוגיין ד"מקשה" אינו מעכב אלא אם באה זהב, היינו דוקא לענין דלא תהא **חלולה**, אבל פסול דגרוטאות דילפינן מ"ממנה יהיו", איירי אף בעשאה משאר מתכות. ולפי זה מה שכתב הרמב"ם בהלכה ד' לענין "מקשה" היינו שלא תעשה חלולה והוא דווקא בעשויה מזהב, אבל בהלכה ה' דיבר לענין מן העשת ולא גרוטאות, דהיינו שלא ידביק אברים אברים, ויהיה פסול אף בעשויה משאר מתכות. ועיין גם בזבח תודה.

דף כח ע"ב

יב) גמ', חצוצרות כשרות לו ופסולות לזרות. ביאר המשך חכמה (דברים פל"א כח), על פי מה שכתב שם **רש"י** לקיים מה שנאמר ואין שלטון כו', והוא **בבראשית רבה** (ויחי פ"צ ג). והיינו משום שכל ימי משה היה עמוד הענן [שהיה מראה להם השרית השכינה], ומסע הענן היה על פי משה, שאמר קומה ה' שובה כו', ועל ידי שתקעו בחצוצרות, כדאיתא **בספרי** (פ' לא) **ורש"י** (במדבר י, ב). וכיון שמת משה ונפסק הענן, כדאיתא (**בתענית ט**), הוכרח לגנוז את החצוצרות, כי אינו מן הכבוד שישארו אצלם החצוצרות המצוים על הענן, דאולי היו מקדישים אותם ועושים אותם לאלוה. ונגנוזו בחייו, להראות לישראל כי לא במשה תלוי ענין השרית הענן ואילו היה חי היה הענן והחצוצרות, אלא לזמן שהיו צרכים להיות.

יג) גמ', מר סבר מה הפרט מפורש דבר חשוב וכו'. הקשה **בחיידושי הרשב"א**, אי קסבר רבי דדבר חשוב כשירה, אמאי ממעט העשויה מעצם, הא אמרינן בהכל שוחטין דכלי עצם דמיהן יקרים, אלמא כלי חשוב הוא. ותיירץ, דדבר חשוב היינו דבר חשוב כמו זהב, ולכך אית לן לרבות הדבר היותר חשוב אחר הזהב ותו לא, והוא כסף, ואף דכסף נמי אינו חשוב ממש כזהב, אי לא נרבה אותו בטל הכלל ופרט וכלל.

יד) גמ', אמר ליה סמי דידך מקמי ידי דתניא כלי שרת וכו'. הקשה **הקרן אורה**, היאך יליף רבי מינה דבשאר כלים פסול של עץ, דלמא דין זה נאמר דוקא במנורה דלכתחילה בעינן דתיעשה משל זהב, כדאמרינן **לעיל** (עמוד א'). ותיירץ, דמכל מקום, סברא היא דכולהו אם עשאן של עץ פסולין דאין עניות במקום עשירות, ואיך דרך להשתמש לפני מלך בכלים של עץ, וכל שכן כלי שרת שנעשו לעבודת בית ה'.

טו) גמ', לא סלקא דעתך דתניא אין לו זהב וכו'. הקשה **בחיידושי הרשב"א**, מאי אולמיה דהאי ברייתא מהא דהביא רב יוסף לעיל. ותיירץ, דהשתא איכא תרי ברייתות כוותיה, ועדיפי מחדא. ועוד תירץ, דאהא דלעיל איכא למיפריך, דשמא התם מיירי בשאר כלי שרת, אבל במנורה מודה רבי יוסי דשל עץ פסולה משום דאיכא כלל ופרט, ולכך הביא ברייתא אחרינא דפליגי במנורה. והוסיף, דלולי האי פירכא לא הוה ליה לרב פפא למימר "סמי דידך", דרב יוסף הוה רביה וברייתא דידיה עדיף.

טז) רש"י ד"ה לא ס"ד, דהוה דידך מתרצא דאמר רבי יוסי וכו'. ביאר **בהגהות מלאכת יו"ט**, דהא דכתב רש"י דלא מתרצא לדידיה אליבא דרבי יוסי, ולא כתב נמי דלא מתרצא אליבא דרבי, משום דבברייתא דברי התנא קמא סתמא קתני, ושמא לאו רבי הוא, אבל הא דרבי יוסי איתא בהדיא. **יז) תוס' ד"ה אכסדרה תבנית אולם,** בתוה"ד, מכל מקום מחמת וכו' דומה לאכסדרה שנראה כפרוץ מצד אחד. **בשו"ת מהרי"ק** (שורש ע"ה), הוכיח מכאן, דבמראית עין תליא מילתא, ואף דלא עביד ממש דוגמת בית המקדש. ועיין שם דנסתפק אי **רש"י בעבודה זרה** (מג). **ד"ה שאפשר** פליג.

יח) גמ', אמרו לו משם ראייה שפודים של ברזל היו וחיפוסם בבעץ וכו'. ביאר **התוס' רי"ד בעבודה זרה** (מג), דהוצרכו למימר דחיפוסם בבעץ, דמשום הכי טעו הוראין לחשוב דהיתה עשויה מעץ, דבעץ שמכהה מראיתו דומה לעץ. והא דהוצרכו לעשות המנור עצמה משפודים, מפני דהבעץ אינו חזק והיו הקנים נכפפין.

יט) תוס' ד"ה שפודים של ברזל, קרי להו שפודים מפני וכו'. אבל **בהגהות בן אריה** כתב, דאיתא **בפסיקתא** (פ"ב) דהחשמונאים מצאו שבע שפודים של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכן נרות, ומשמע דשפודים ממש הוו.

כ) גמ', אמר שמואל משמיה דסבא גובהה של מנורה שמנה עשר טפחים וכו'. יש להעיר, דבחשבון לא הוזכר מידת הנרות. ולכאורה נראה לבאר, דעל כרחך אתי כוותיה דמאן דאמר **לקמן** (פח): דהנרות לא הוו קבועין במנורה, ואיכא מאן דאמר (שם) דפליג. ועיין **באור החיים** (במדבר פ"ח, ב)

כתב להוכיח מכמה מקראות דהנרות לא היו קבועין]. **כא) גמ', גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים.** כתב **המהרי"ק** (שורש ע"ה), דשיעור זה לא מעכב, דהא מזבח דכתיב ביה שיעור גובה קיימא לן **בזבחים** (נט): דלא מעכב, וכל שכן שיעור דמנורה דלא כתיבא.

כב) תוס' ד"ה גובהה של מנורה י"ח טפחים, יש אומרים בשם רבינו תם דנפקא ליה וכו'. **המלבי"ם** (שמות כה, לה) ביאר, דטעמא משום דכתיב (שמות כו, לה) "ואת המנורה נכח השלחן", דתחילת יציאת קני המנורה היה בגובה של השלחן, דהיינו ט' טפחים, ומהא ידעינן דחלק העליון נמי הוה ט', דכך נאה שיהא החלק העליון והתחתון שוין.

כג) רש"י ד"ה הרגלים והפרח, מתחת שלשה טפחים פרח ציורים שחוקקים הצורפים זהב בעומק דמנורות ובכלים. אבל **הרמב"ם** (פ"ג מבית הבחירה ה"ט) כתב, שהפרחים כמו קערה ושפתה כפולה לחוץ [דהיינו שהיו בולטין].

כד) תוס' ד"ה וטפח שבו היה וכו', יש תימה למה היה משונה וכו'. כתב **בהגהות הרא"מ הורוויץ**, דלפי מה שפירש **רש"י** ד"ה וטפח בו, דהוה גביע כפתור ופרח אחד מכל צד ניחא, דהוה לכל אחד גובה טפח. ונאולי יש לומר דתוס' לא פירשו כן, משום דאכתי קשיא, דהוה משונין משאר גביעים כפתורים ופרחים בהא דהוה לג' צדדים העליונים. (ש.ב.ק.).

כה) גמ' ד"ה, לכאורה יש להעיר, אמאי לא הקשו נמי אהא דאמרינן בסמוך, דבג' טפחים אחרונים הוה ג' גביעים וכפתור ופרח. ושמא אין הכי הנמי, אלא דלא חשו להאריך.]

דף כט ע"א

א) גמ', ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות. ביאר **ר"ע מברטנורא** (תמיד ג, ט), דהוה שלש מעלות כנגד שלש המעלות הכתובות במנורה. "בהעלותך את הנרות", "והעלה את נרותיה", ו"להעלות נר תמיד". **ורש"י בפרוש התורה** (במדבר פ"ח, א), הביא למימרא זו על הפסוק "בהעלותך וכו'", והעיר **הפנים יפות** (בהעלותך ד"ה והנה), דהאי קרא מיירי בהדלקת המנורה ולא בהטבתה. וביאר, דהאי קרא מיירי באהרן שהיה כהן גדול, והוא לא היה יכול גם להדליק הנרות בלא המעלות, כיון דאסור לו להרים ידו למעלה מן הציץ. ואף דכתבו **תוס' בשבת** (צב). **ד"ה אישתכח** דגובהו של אדם ג' אמות חוץ מראשו, והמנורה היתה ג' אמות, מכל מקום אי אפשר לצמצם שיהא ידיו למטה מן הציץ, אבל הגמ' איירא בכהן הדיוט, דלא בעי למעלות אלא בשעת הטבת הנרות, כיון שהיה צריך לעלות כדי לנקותן היטב. ועיין מה שכתבנו **לעיל** (כח: אות כ') ואמנם דברים אלו דווקא למאן דאמר דהנרות היו מחוברין למנורה, דאי לאו הכי הרי היה מסיין ומטיבין]

ב) רש"י ד"ה והכתיב אין כסף נחשב, אלמא עשיר הוה וכו'. הקשה **בחיידושי הרשב"א**, אטו משום דהוה עשיר בכסף לא הוה אפשר דכלה כל זהב. ולכך פירש, דלכך לא היה כסף נחשב בימי למאומה, משום שהיו לו רוב אוצרות זהב, דאי לאו הכי הכסף היה נחשב מאחר דלא הוה חשוב ממנו.

ג) גמ', מעשה והיתה מנורת בית המקדש יתירה וכו'. כתב **רש"י ד"ה כיון דקאי**, דנשרף יפה בימי שלמה ולכך לא חסר עכשיו אלא דינר, כתב **הרש"י**, דמשמע דאותו מעשה לא היה בימי שלמה, אלא בבית שני. והקשה, דאליבא דמאן דאמר **לקמן** (צט). דהדליקו על כל המנורות שעשה שלמה, נמצא דבאחת מהן השתמשו בפסולת כל ימי בית ראשון. **ובתוספתא** (פרק י"א) איתא דרבי יוסי ברבי יהודה עצמו אמר דהוה מדליקין כולן. אמנם **רש"י לקמן** (צט). **ד"ה על כולן** כתב, דלא הוה מדליקין עלייהו בבית אחת, אלא פעמים בוז ופעמים בוז, נולפי זה אין הכרח דהדליקו על אותה מנורה היתירה במשקלה]. ועיין **משך חכמה** (שמות פכ"ז כ' ד"ה ובוזה) דכתב בשם **ילקוט מלכים**, דלמאן דלהא מאן דאמר, הוה מדליקין על כל המנורות, וביאר, דכיון דהיה הבית המקדש גדול טפי מהמשכן, לכן הוה צריכי ליותר מנורות, ועיין שם חשבונו. וכן כתב **החך נתן לקמן** (שם) בשם **מדרש תרשא**. ועיין עוד **קרבן אורה** (שם). **והשפת אמת** פירש, דבימי שלמה הוה, דלבתר דעשאוה שקלוה וחזו דהוה יתירה על כיכר, וחזרו והעמידוה על כיכר קודם ששימשה במקדש. ועיין באות הבאה.

ד) גמ', שם. עיין באות הקודמת מה דכתבנו בשם **הרש"י והשפת אמת**, ומשמע דסבירא להו דמשקל כיכר הוה לעיכובא. אמנם **הזבח תודה** כתב, דלא בעינן משקל כיכר אלא לכתחילה. **ובשו"ת אור מאיר** (סימן ב' אות ז') הקשה, דמכל מקום, היאך הדליקו בה, הא לכתחילה צריכה כיכר. ותיירץ, דהא דקיימא לן "באה זהב באה כיכר" היינו דוקא בזהב טהור, וכדכתיב (שמות כה לט) "כיכר זהב טהור", ואיתא **בירושלמי יומא** (פ"ד ה"ב) דזהב

תירץ, דיש לומר דאף דאינו מוקף גויל אפילו על ידי נקב פסול, והא דמכשרינן היכא דאיפסקי בנוקבא, היינו דוקא בניפסק אחר שנכתב, דמעיקרא נכתבה בכשרות, אבל אם מתחילת כתיבתה היה שם נקב פסולה, ודייק כן מהרמב"ם (פ"א מתפילין ומוזזה וספר תורה ה"כ). אמנם הרישה (אות ה') הקשה, דמלשון רש"י ד"ה וי"ו דויהרג "אירע במקום נקב", משמע, דהנקב היה כבר, ואפילו הכי כשרה. ועיין ברש"ש דפירש דיישב דברי רש"י כוותיה דהבית יוסף.

יד [גמ' שם. כתב הריטב"א במגילה (יח). דמגילה הכתובה בשאר לשונות, אין בה דין מוקף גויל, ודוקא בכתב לשון הקודש שייך האי דינא. ולכאורה משמע מדבריו דדין מוקף גויל אינו דין בפני עצמו, אלא הוא מדין צורת האותיות, שאם האותיות דבוקות זו לזו חסר בצורת האות. ולכאורה תליא במה שנסתפק הבית יוסף הובא באות הקודמת. דאי נימא דאף בנקב מיפסיל, על כרחך שהוא דין בפני עצמו, ואינו משום חסרון צורת האות. (א.ג.א).]

טו גמ', זיל אייתי ינוקא וכו'. כתב המרדכי (אות תתקנ"ג), דלא שייך להכשיר אות קטנה בהיכר ינוקא בשיעור אות קטנה אלא בגוונא דאות ה"י שיש לה שתי ירכות, אבל אות בעלת ירך אחת כגון וי"ו, שלא נשתייר ממנה אלא שיעור אות קטנה, היא יו"ד, ואפילו אי קרי לה ינוקא וי"ו לא מהני. (טז) גמ', שם. כתב הט"ז (סימן ל"ב סק"י), דלא מהני קריאת הינוקא אלא היכא דנפסק חלק מן האות לגמרי, אבל אם נחלק לשנים, לא מכשרינן על ידי ינוקא, דהינוקא יצרף שני החלקים יחד, אף על פי שהאות בפני עצמה בלי תוספת החלק שנפרד ממנה, אינה נראית כך. אמנם הרש"ש כתב דמועיל צירוף בקריאת התינוק.

יז תוס' ד"ה ואי לא יהרג הוא, יש לדקדק מכאן דכתיב וכו'. ביאר המהרש"א, דאי הוה כתיב "ויהרוג", אפילו היא יו"ד ולא וי"ו, לא הוה מחזי כמחרף כלפי מעלה, ולא הוה בעיני תינוק דלא חכים. ועיין בשפת אמת.

יח גמ', ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו וכו'. ביאר העץ יוסף (עין יעקב), דמשה קיבל כל התורה מסיני, בין תורה שבכתב ובין תורה שבעל פה, אבל לא קיבל היכן נרמזו כל דברי תורה שבעל פה בהתורה שבכתב, ועל כן, כיון ששמע שאמר רבי עקיבא לתלמידיו דעיקרי הדברים נאמרו הלכה למשה מסיני אלא שהוא מראה מקומן בתורה שבכתב, נתיישבה דעתו, ועיין עוד מהרש"א (חידושי אגדות) וכן יהוידע.

יט גמ', אמר לפניו רבונו של עולם מי מעכב על ידך וכו'. א"ל שתוק כך עלה במחשבה לפני. לכאורה הלשון "מי מעכב על ידך" מחוסר הבנה. וביאר בחידושי הגרי"ז על פי מה שהביא הרמב"ן בפירושו התורה (דברים כ"ז ח') בשם ספר תאגי, שבימי עזרא העתיקו את כל התגין מהאבנים שכתב עליהן משה את התורה באר היטב. והקשה, אמאי היו צריכין להעתיק מהאבנים, הא בודאי היו להם היו כמה ספרי תורה מימי קדם ומדוע לא העתיקו מהם. וביאר, לפי מה דאיתא בסנהדרין (כ"א): דעד עזרא היתה התורה כתובה בכתב ליבונאה, ומעזרא ואילך היתה נבואה מה' שהתורה תיכתב אשורית. ולפי זה אפשר, שהדין שהאותיות צריכין תגין, היינו דוקא בכתב אשורית ולא בכתב ליבונאה, ולפיכך בימי עזרא שהיו צריכים לכתוב אשורית, לא היו יכולים להעתיק התגין מספרי התורה שהיו מימי קדם שהרי היו כתובות כתב ליבונאה ללא תגין, אלא מהאבנים שהיו כתובים בשבעים לשון, דהיינו באר היטב כמבואר במדרש, היו כתובים גם אשורית ועם תגים, ולפיכך העתיקו מהם התגים. ונמצא שהדרשות שהיה רבי עקיבא דורש מהתגין, היו ניתנין להידרש דוקא מעת שהעידו להם שהתורה תיכתב אשורית, והיו צריכין לכתוב תגין, ולא קודם לכן.

כ שם, עיין באות הקודמת. ולפי זה ביאר הגמ', דכשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר תגין לאותיות, היינו לאותיות אשוריות, ולו לא נתן התורה אלא בכתב ליבונאה בלא תגין, ואמר לו משה, "מי מעכב על ידך", דהיינו מי מעכב אותך מליתנם תן מיד את התורה בכתב אשורית עם התגין, ואנו נדרוש אותם, אמר ליה אדם אחד עתיד וכו' אמר לפניו רבש"ע יש לך אדם כזה ואתה נתן תורה על ידי, פירוש תן מיד לרבי עקיבא את התורה גם בכתב אשורית עם התגים כדי שידרוש אותם, אמר ליה שתוק, כך עלה במחשבה לפני שהתורה תינתן בכתב אשורית לעתיד בסוף כמה דורות ולא עכשיו. נולכאורה צריך עיון דלפי מה שכתב דכבר על האבנים נכתבה התורה באשורית עם תגים, ועל ידי משה, אם כן היה יכול לתת למשה התורה בכתב אשורית, ואולי יש לומר, דהתורה שנכתבה על האבנים לא היה לה דין תורה שבכתב שנתנה לדרוש, אף שהיה כתב אשורית ועם תגים].

טהור היינו דמכניסין אותו לאור ואינו מחסר כלום, ולפי זה, אותה מנורה דחסרוה אחר כך והעמידה על כיכר, לא היתה "זהב טהור" מעיקרא, ואם כן לא הוה בה דין משקל כיכר אפילו לכתחילה.

ה גמ', המנורה הטהורה שירדו מעשיה וכו'. פירש בחידושי הרשב"א, דלית ליה הא דילפינן בסמוך מ"תבניתו אשר אתה מראה" דהארון והשלחן נמי ירדו מעשיהם, ומשום דסבר דלא היה צריך להראותו אלא המנורה, משום שהיה קשיא לצייר אותה, אי נמי, משום דדוקא בה כתיב "כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה". אמנם בחידושי הגרי"ז פירש, דאית ליה האי דרשא, אלא דאיתא למימר דבמנורה הראהו נמי איך יעשו אותה, וכדאיתא בסמוך דגבריאל הראה לו אופן עשייתה. נולכאורה יש להעיר, דהכא יליף לה מדכתיב "המנורה הטהורה", והאי תנא ד"גבריאל חגור בפסקיא" יליף לה מ"זה", ואכתי איכא פלוגתא].

ו גמ', שמגביהין אותו לעולי רגלים ומראים להם לחם הפנים. ביאר החק נתן, דלא הוה אפשר להן להגביה הלחם עצמו, דסבירא ליה לריש לקיש כרבנן לקמן (צ"ט): דבעינן דיהא הלחם תמיד על השלחן, כדי לקיים "לפני תמיד". ועיין עוד צאן קדשים.

ז גמ', שם. העיר בחידושי הריטב"א ביומא (כ"א), היאך היו יכולין לראות מרחוק דהלחם היה חם. ותירץ, דהיה חם הרבה עד שהיה הבל יוצא ממנו כלחם היוצא מן התנור. והקשה בשו"ת הרדב"ז (סימן אלפיים קע"ח), דמסתבר דהוה נס תדירי לצורך האוכלים אותו, ואם כן מאי צורך שיהיה חם כל כך עד דנפיק מיניה הבל. ועוד הקשה, דאפילו לחם שחם מאוד אין יוצא ממנו הבל אלא בשעה דחותכין אותו. ולכך פירש, דהוה עבדי הכי בשבת דמועד, בעת שהיו מסלקין הלחם הישן, והיו מביאין השלחן קרוב לפתח ההיכל, והיו מסדרין השולחן לעיניהם, והוציאו הלחם הישן להן והרגישו בחומו. ונביאור דבריו, דבכך חזו העם שהלחם מהשלחן, ולא מן התנור, ועשו כן בעת סידור השלחן כדי שיוכלו לסלק מן השלחן וירגישו בהן העם, ולא יבטלו "לפני תמיד". וכן צריך לפרש לפי מה שכתבו תוס' ד"ה סילוקו, דאיכא למאן דאמר דלא הוה חמין, אלא רכין, ולא היו יכולין לדעת זאת מרחוק.]

ח תוס' ד"ה סילוקו כסידורו, ולמאן דאמר אין תנור מקדש וכו'. הקשה הברכת הזבח, אמאי לא תירצו דהוה נס במה שהלחם נשאר חם מעת שנאפה בתנור. ותירץ, דשמא דייק תוס' מלישנא ד"סילוקו כסידורו" דהנס היה בשעת שימזה מדלא קאמר "סילוקו כליקוחו מן התנור". ועיין עוד צאן קדשים. ובתוס' בחגיגה (כו): ד"ה סילוקו תירצו, דצריך לומר דהלחם נשאר בתנור לשמור חומו עד הבוקר.

ט גמ', שלשה דברים היו קשין לו למשה וכו' ושרצים וכו'. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דהא דהוצרך להראותו שרצים יותר מכל מין אחר, משום דבשרצים איכא ריבוי מינים המתחלפים. ועיין עוד חידושי הגרי"ז.

י [רש"י ד"ה פשיטא, דאות אחת מעכבת דכתיב וכתבתם כתיבה תמה. לכאורה יש להעיר, דהא אשכחן בכמה דוכתיב דנין דכתיבי בקראי, ואפילו הכי תנינן להו, ולא הקשו פשיטא.]

יא גמ', קוצו של יו"ד. עיין רש"י ותוס' ד"ה קוצו. ובפסקי הרא"ש (ג: מדפי הרי"ף) כתב, דאפשר דקוצו היינו תג למעלה, והא דאמרין לקמן (עמוד ב') דיו"ד כפוף, היינו רגל הימני.

יב רש"י ד"ה ירכיבו, בסוה"ד, ובתפילין קמייירי. ביאר הברכת הזבח, דנקט תפילין משום דדוקא תפילין ומזוזות פסולין בשאין אותיותיהן מוקפות גויל, אבל בספר תורה לא בעינן מוקף גויל אלא לכתחילה. וכן דייק מהרי"ף והרא"ש, ועיין עוד מה שכתב שם, וכן במרדכי (אות תתקנ"ג). אמנם בהגהות הרד"ל כתב, דאין כוונת רש"י לאפוקי ספר תורה, אלא כיון דאייתנין לעובדא דאגרא חמוה דרבי אבא, ועל כרחך מיירי בתפילין, דאיפסקא ליה כרעיה דה' ד"העם", ואין תיבה זו כתובה במזוזה, אלא בתפילין, לכך כתב רש"י דבתפילין קמייירי.

דף כט ע"ב

יג גמ', אמר ליה אם משתייר בו בשיעור אות קטנה כשר וכו'. הקשה הבית יוסף (או"ח סימן ל"ב ד"ה ואם תאמר), אמאי כשר, הא אמרינן לעיל (כט). דכל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה פסולה, והכא איכא נקב מחד רוחא. ותירץ, דלא איתמר פסול דאין גויל מוקף אלא היכא דנדבקה באות אחרת, וכמו שפירש רש"י (עמוד א') ד"ה שאין, אבל היכא דאיפסק בנקב, כשרה. ודייק כן מרש"י (בעמוד א') ד"ה שאין גויל מוקף לה, דפירש, דמיירי דנדבקה באות אחרת והכא בד"ה וי"ו דויהרג פירש, דאירע במקום נקב. עוד

לו". ולכך פירש, שהוא יליץ קאי על הלץ עצמו, והקדוש ברוך הוא אינו אלא פותח לו, וכן פירש הר"ף (עין יעקב).

כח) גמ', תנא אם יש בו דף אחת שלימה מצלת על כולו וכו' והוא דכתב רובא דספרא שפיר. פירש השיטה מקובצת (אות כ), דבעינן שיהא דף אחת בלא טעות, ורובא דכל אחד משאר דפיין בלא טעות. והוסיף, דבעינן שלא יהיו יותר מששה או שמונה טעויות בכל שאר הדפיין. נוצריך ביאור, א. הא אמרינן דברובא בעלמא סגי. ב. הא דקאמר "ששה או שמונה", דאם שמונה, אמאי ששה, ואם לאו דוקא, עד כמה מתקנים]. והרמב"ם (פ"ז מספר תורה הי"ב) כתב, דאם היה רוב הספר מוגה, והשאר יש בו ארבע טעויות בכל דף, ונשאר אפילו דף אחד מאותו השאר המשובש בלא ארבע טעויות, יכול לתקנו. וכתב **הכסף משנה**, דכוננו דכדי שיוכל לתקנו בעינן תרי תנאי, א. דרוב הספר דהיינו רוב האותיות יהיו כתובין כתקנן, ב. דבעינן נמי דף אחד דאין בו ד' טעויות המצלת על שאר הדפיין. וביאר בטעמא דמילתא, דבעינן דף אחד מצלת, דאם בכל דפי הספר איכא ד' טעויות, נראה שאין בו שום כשרות, וכל שכן אם רוב אותיות הספר אינן כתובין כתקנן, דרובו ככולו. והקשה **בספר בית הלוי על התורה** (דיני מזוזה, ד"ה מנחות), דמלשון הרמב"ם משמע ד"רובא דספרא" היינו רוב דפיין, והשאר יש בו ארבע טעויות, היינו שאר הדפיין מתוך רוב הדפיין המוגהין, ועיין שם מה שכתב, ועיין עוד **חידושי הרשב"א**.

כט) גמ', חסירות מאי טעמא לא וכו' משום דמיחזי כמנומר. פירש הנמוקי יוסף (ד. מדפי הר"ף), דפסול משום דאין בו "ואנוהו". ונהנה כתב רש"י **בסוכה** (כט:); ד"ה **יבש**, דלולב היבש פסול משום דלא הוי "ואנוהו", והקשו עליו **תוס' (שם) ד"ה לולב**, הא "ואנוהו" אינו אלא דין לכתחילה, ולא הוי פסול. ולדבריהם צריך עיון אמאי טעמא דמנומר דהכא פסיל. והמאירי (שם) כתב ליישב פירוש רש"י, דאין כל המידות שוות, ויבש הוי חסרון גדול ב"ואנוהו", כיון דכלה כל לחלוהו, וכן משמע מהירושלמי, דפסל יבש מדכתיב "לא המתים יהללו קה", דמדמי לה לאדם שניטל חיותו, ולכך פסול אפילו בדיעבד. ולכאורה יש לומר דבספר תורה נמי בעינן מידה מיוחדת דהידור, כיון שהיא תורת ה', וכן משמע **ביומא (ע.)**, דאמרינן התם דהו קורין בספרי תורה ברבים להראות חזותן, ופירש רש"י (שם) ד"ה להראות, משום "זה קלי ואנוהו", וכן מתנאין בקלף נאה, דיו נאה, ולבלר אומן, עיין שם, ואם כן ההידור הוא דין בעצם הספר תורה. ועיין עוד **בר"ך במגילה (ה:)** מדפי הר"ף **סוד"ה וכתב הרמב"ן**].

דף ל ע"א

א) רש"י ד"ה מחזי כמנומר, כשכותב ומגיה בין השיטין וכו'. כתב הטהרת הקודש, דמשמע, דדוקא אם כותב בין השיטין מחזי כמנומר, אבל אם מוחק וכותב שם באותיות קטנות, שפיר דמי, והכי נמי מוכרח מדמכשירין ביתירות על ידי מחיקה, והתם על כרחך מאריך ומושך האותיות הסמוכות למחיקה כדי שלא תהא התיבה חלוקה לשנים, ואף דמגדיל אותן האותיות משאר אותיות. והקשה, דכיון דאיכא לתקן בהכי, אמאי יגזו. ותיירך, דאסור למחוק אותיות הכתובות כתקנן כדי לכתוב אותיות אחרות קטנות במקומן, דאיכא למיחש דמאחר דמצא ד' טעויות בכל דף, שמא ימצא לבסוף טעויות אחרות בהספר, עד כדי כך דאי אפשר לתקנו, ונמצא דמחוק אותיות בחינם, מה שאין כן אותיות יתירות דמותר למחוקן, אף דשמא לבסוף יגזו הספר, ועיין עוד שם, ועיין מה שכתב **המרדכי** אות תתקנ"ד).

ב) גמ', אלא מקצר והולך עד סוף הדרף. הקשה **בחידושי הגרי"ז**, דמאי שנא מהא דאמרינן **לקמן** (לא:); דאם כתב מזוזה כונב פסולה. ולכאורה קשיא נמי, הא דאמרינן בסמוך דבסוף הספר כותב אפילו פסוק אחד בדף אחד, ופירש רש"י ד"ה **אלא**, דעושה כל שיטה מתיבה אחת, דמאי שנא מהא דאמרינן **לקמן** (לא:); דמזוזה דכתבה ב' תיבות בכל שיטה כשירה, ודייק הקרן אורה (הובא שם באות יז) דאתי לאפוקי מספר תורה דאם כתב פחות מג' תיבות בשיטה אחת פסולה. ועיין מה שכתבנו באות הבאה בדעת רש"י, דמקצר והולך מראה גמר הספר, ואם כן יש לחלק דדוקא במזוזה אם עשאה כונב פסולה, כיון דאינה ספר ולא שייך האי טעמא. אמנם הקרית ספר והקרן אורה (הבאו **לקמן** (לא:); באות כ) כתבו, דפסול דונב היינו משום דלא הויא כתיבה תמה, והדרא קושיא לדוכתא].

ג) רש"י ד"ה אף באמצע שיטה, ובאמצע הדרף. הקשה **בחידושי הרשב"א**, אם כן, אכתי קשיא לרבנן, דהא קתני מקצר והולך עד סוף הדרף. ותיירך, דסברי כרב, ורב תנא ופליג אבריייתא. והעיר, דאי פליג, היאך מוכח דקאמר נמי באמצע השיטה, נימא דאמר באמצע הדרף דוקא, וכדסלקא דעתין מעיקרא.

כא) גמ', אמר לפניו וכו' זו תורה וזו שכרה אמר ליה שתוק כך עלה במחשבה לפני. ביאר **במכתב מאליהו** (חלק ג' עמ' 54 ו-252, וחלק ה' עמ' 209) על פי דברי המהר"ל **בתפארת ישראל** (פרק ס"ג), דמשה רבינו התקשה איך אפשר שעל ידי חילול ה' כל כך גדול בייסורים שסבל רבי עקיבא הצדיק הגדול, יוכל ליהנות מזיו השכינה שהוא שכר הצדיקים בעולם הבא, שרואים את הטוב שהיה במה שהיה רע, הרי הצער על חילול ה' הוא צער רוחני, כיון שתכלית העבודה היא לגלות ולקדש את שמו בראיית גלוי הנהגתו. וביאר, דמה שנאמר לו כך עלה ב"מחשבה" לפני, היינו כמו שאמרו חז"ל שעלה תחילה במחשבה לברא את העולם במידת הדין, אף שבאה על ידי ייסורים שהוא התכלית האמיתית של העולם. ורבי עקיבא זכה להגיע לדרגא של קבלת הייסורים מתוך אהבה, וכדאיתא **בברכות (סא:)** ששאלו אותו תלמידיו רבינו עד כאן, דהיינו איך ייתכן שייסורים כאלו שאתה מתייסר בהם מאפשרים לך לייחד ולקבל עול מלכות שמים באהבה, והשיב להם, כל ימי הייתי מצטער וכו' ובכך הגעתי לדרגת פרידה מחושי הגוף כך שאינם מפריעים לי, ונשמתו יצאה "באחד" היינו שלא נהרג על ידי מה שנתייסר, אלא במה שנדבקה ביוצרה ברוך הוא נסתלק מגופו הגשמי, והגיע לשכר חיי עולם הבא בהרגישו שעבד את היתב"ש באופן הנשגב ביותר.

כב) גמ', אמר רבא שבעה אותיות צריכות שלשה זיונים ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ. **בחידושי הגרי"ז** הביא למה דכתב **הרמב"ם** (פ"ה מתפילין ומזוזה ה"ב וה"ג), דדין זיוני שעטנ"ז ג"ץ הוי דוקא במזוזה, ודוקא באותיות שעטנ"ז ג"ץ מסוימות דמנה שם. אבל הטור (או"ח סימן ל"ו) כתב, דהיינו נמי בתפילין ובספר תורה (יו"ד סימן רע"ד) ובכל אותיות שעטנ"ז ג"ץ. עוד הביא למה דכתב הרמב"ם (שם) דאין דין זה לעיכובא, והטור (שם) כתב דמעכב. וביאר, דתליא הא בהא, דלמאן דאמר דהוא דין בכל אותיות דשעטנ"ז ג"ץ בכל דוכתיין, היינו משום שהזיון מצורת האות, וכמו קוצו של יו"ד, ולכך מעכב, ולמאן דאמר דלא הוי אלא במזוזה באותיות מסוימות, אין הזיון הלכה באותיות, אלא במזוזה, והלכך שפיר איכא למימר דאין מעכבין.

כג) גמ', שעטנ"ז ג"ץ. ביאר **בחידושי הרשב"א**, דטעמא דהני אותיות צריכין זיונין משום דראשן למעלה, אבל שאר האותיות ראשן בצידן, ואף דיו"ד ווי"ו ראשן למעלה, לא בעו זיונין כדי דלא יהא חצי מן השם הנכבד יקו"ק עם זיונין וחצי בלא זיונין, והא דלמ"ד לא בעי זיון אף דראשו למעלה, משום דראשו ארוך ועדיף מזיון. ועוד, משום דאם יהיה לו זיון פעמים יגיע הזיון עד השיטה שלמעלה ממנה. והמשנה ברורה (סימן ל"ו סקט"ו) כתב בשם **ספר אגרת הטיול**, דטעמא משום דשעטנ"ז ג"ץ הוא אותיות שט"ן ע"ז, והן ב' מקטרגים גדולים, וג"ץ נמי שם מקטרג, והתנין שעליהן הן כמו חרב וחנית להנצל מהן.

כד) גמ', חזינא וכו' דחטרי לגגיה דחיות ותלו להו לכרעיה דה"י וכו'. העירו העינין יעקב (עין יעקב) **והבן יהודע**, אמאי הקדים אות חיות לאות ה"י, הא ה"י קדים בסדר אל"ף בית. וביארו, דאי לא הוה חטרי לגגיה דחיות, לא הוה מיבעיא לן כלל אמאי תלו לכרעיה דה"י, דאי לא עבדו הכי הוה מחזי כחיות, אבל השתא דחזינן דחטרי לגגיה דחיות, אם כן אפילו אי לא תלו לכרעיה דה"י אינו דומה לחיות, איצטריך לן טעמא אמאי תלינן ליה. וכן כתבנו באות הבאה בשם **הריב"ש**, עיין שם. אבל **בחידושי הרשב"א** כתב, דהו מצוי למיכתב אות ה"י בלי לתלות לכרעיה, ואכתי לא דמי לאות חיות, והוא על ידי שייגביהו הרגל וישתייר ריוח תחתיו, ועיין שם.

כה) גמ', שם. הרא"ש (הלכות ספר תורה, סימן י"ב) פסק, דאי לא תלה לכרעיה דה"י פסולה. אבל **המרדכי** (אות תתקנ"ג) דייק מלישנא ד"חזינא להו לספרי דווקנ"ז, דעבדי הכי למצוה מן המובחר. והמעדני יו"ט (אות ה') כתב בשם **שו"ת הריב"ש** לדחות ראייה זו, דהני ספרי דווקנ"ז הוה חטרי גגיה דחיות, והוא מצוה מן המובחר, אבל לתלות כרעיה דה"י הוי מעיקר הדין, ולא נקט ליה אלא לאשמעינן דאף דחטרי לגגיה דחיות, ואפילו אי לא תלו לכרעיה דה"י לא הוי דמי לחיות הקפידו לתלותו, וקא משמע לן דאיכא טעמא אחרינא לתלייתה לרמו ענין התשובה כדבסמוך ומשום הכי מעכב. ועיין שם.

כו) גמ', ואינו יודע אם העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י וכו'. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דצדדי הספק אם היו"ד קודם משום שהוא כנגד עולם הזה **דקודם בזמן**, או משום דהוא כנגד עולם הבא **דקודם במעלה**.

כז) רש"י ד"ה הוא יליץ, הקדוש ברוך הוא יליץ אותו כלומר פותח לו להיות לץ. הקשה **בחידושי הרשב"א**, דאם "יליץ" קאי על הקדוש ברוך הוא, היינו דהוא עושהו לץ, והיאך קאמר דאינו אלא פותח לו, דהיינו דהוא פותח והלץ חוטא מעצמו, הוה ליה למימר "מריע ליה", וכלישנא דבא ליטהר "מסייעין

כתובה בחלוקה לתיבות, אלא שהאותיות היו מעורבות, וכך כתב משה לשמונה הפסוקים כדי דלא יהא מחזוי כשיקרא, וכשמת כתבן יהושע בחילוק תיבות.

(ז) **תוס' ד"ה ומשה כתב**, יש ספרים דגרסי וכו' אף על גב דמיייתי ראייה מברוך שמא גם הוא היה עושה כן. **פירש הצאן קדשים**, דאף דמיייתי ראייה מברוך והוא לא אמר בפיו, שמא גם הוא היה עושה כן אי לאו דהווי קינות. ועיין עוד ברכת הזבח.

(יא) **תוס' ד"ה מכאן ואילך כתב יהושע**, מה שנוהגין לומר צידוק הדין וכו'. כתב **הב"ח** (או"ח סימן רצב, ב) בשם **ספר עשרה מאמרות** (חלק ב', י"ג מאמר חיקור הדין), דבערב שבת התחילה מיתתו, וגמר סילוקו היה בשבת במנחה בשעתא דעת רצון, וביאר הב"ח, דבערב שבת מת ובשבת נקבר, ובין מיתתו לקבורתו היה מוטל בכנפי שכינה, כדאיתא **בסוטה** (יג:), ועיין עוד שם.

(יב) **בא"ד**, שם. ועוד קשה, דבסדר עולם משמע דבשבעה באדר שמת משה בו ערב שבת היה וכו'. כתב **הטור** (או"ח סימן רצב), דלפי זה, הא דאמרינן צידוק הדין במנחה דשבת היינו בשביל הרשעים שחוזרים לגיהנם במוצאי שבת.

(יג) **גמ', הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק**. פירש רש"י ד"ה **כחוטף מצוה**, דמצוה עבד, אבל אי כתב הוה מצוה יתירא טפי. נולכאורה נראה לדייק מדכתב **"יתירא טפי"** דבזה קיים מצוה נוספת, דהיינו כתיבת ספר תורה, אבל אם לקחו מן השוק לא קיים אלא הכשר מצוות תלמוד תורה, אמנם **ברש"י שברפי הרי"ף** (ב:), ד"ה **כחוטף מצוה הגירסא** "הוה מצוה טפי", ועל כרחך הכוונה דאף בלקיחה קיים המצוה, אלא שהכותבה מקיים מצות הכתבה באופןחותר טוב. ואמנם כן פירש **השפת אמת** אף לפי גירסא דרש"י לפנינו, וכן פירש **הט"ז** (יו"ד, סימן ע"ר סק"א), אלא דהתם נקט לגירסא דרש"י שברפי הרי"ף. וביאר **הנמוקי יוסף** (ב: מדפי הרי"ף), דהקונה ספר תורה אין לו שכר גדול כמי שכתבו, כיון דיש מקום למדת הדין לחלוק ולומר דלא קיים את המצוה אלא משום דלא היה צריך לטרוח בה. אבל **הרמ"א** (יו"ד סימן ע"ר, א) כתב, דאינו יוצא בזה מצות כתיבת ספר תורה [ולפי מה שביארנו דברי רש"י כאן, הרי הוא מקור פסק הרמ"א] ועיין עוד **בטהרת הקודש**.

(יד) **גמ', כתבו מעלה עליו כאילו קיבלו מהר סיני**. ביאר **הנמוקי יוסף** (ב: מדפי הרי"ף), דיש למידת הרחמים לומר, דכי היכי דטרח טירחא זו, היה טורח נמי ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני. **והנתיבות הקודש** הביא למה דכתב **הרמב"ם** (פ"ז מספר תורה ה"א), דאם כתבו **בידו** כאילו קיבלו מהר סיני, ודייק דדוקא אם כתבו בידו אמרינן הכי, ולא אם יכתבו אחרים בשבילו, והעיר דלא מבואר טעם חילוק זה, הא קיים דין כתיבה מן המובהר. והנימוקי יוסף עצמו כתב, דהוא הדין אם שכר סופר לכתבו, כיון דטרח בתיקון הקלפין וסובל עול הסופר.

(טו) **גמ', אם הגיה אפילו אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו**. עיין **תוס' ד"ה אם הגיה**. ו**בנמוקי יוסף** (ג. מדפי הרי"ף) דיש למדת הרחמים ללמד עליו זכות, דכמו שתיקן הגהה זו, כך אם היה מוצא טעויות רבות היה מתקנם. **נצריך ביאור**, הא איכא נמי למידת הדין ללמד עליו חובה, דאם היה מוצא טעויות הרבה, לא היה מתקנן, וכמו דביאר לעיל באות יג, לגבי הלוקח ספר תורה מן השוק] ועיין עוד **תוס' ד"ה אם הגיה**.

(טז) **גמ', שם**. כתב **המנחת חינוך** (מצוה תרי"ג אות ג') דלפי מה שכתב **הרמב"ם** (פ"ז מספר תורה ה"א) דאם כתב המלא חסר וכו', אין לה דין ספר תורה רק כמו חומש שמלמדין בה התינוקות. וכן כתב **הר"ן** (**במגילה** ה: מדפי הרי"ף, ד"ה וכתב) דאם חסר אות לא קיים מצות כתיבת ספר תורה. לפי מאי דאיתא **בקיודשין** (ל). בעי רב יוסף וא"ו דגחון וכו' אינהו הוו בקיאי בחסרות ויתרות אנן לא בקיאים, אם כן אפשר דכתבינן מלא חסר או איפכא ואין מקיימין המצוה. והביא שכבר העיר כן **בשאגת אריה** סל"ו. והעיר, דאם כן גם מצות תפילין דעת **הרמב"ם** (פ"ב מתפילין הל' ד' ו') דבפרשה שלישית לטוטפת חסר וא"ו תנינא, ור"ת והרא"ש הבאו **בטור** או"ח (סוף סי' ל"ו) סברי שחסר שני ואו"ו, ואנחנו נוהגים כשיטת הרמב"ם והיאך לא נחוש לדעת ר"ת. ועוד, כיון דחזונו שנסכח אף בכתיבת תפילין אפשר שנשכחו עוד חסרות ויתרות בפרשיות אלו, וחסר ושלוש שמצות תפילין תהיה מרופה בידינו ולא הרגישו הפוסקים בכך. ומשום הכי ועוד טעמים כתב דהא דפסול בחסר ויתר אות אחת, היינו דוקא אם משמעות המילה נשתנה על ידי כך. אמנם עיין **במשנה ברורה** (סימן ל"ב סק"ק) דכתב לגבי תפילין דאם חסר ויתר אות אחת פסולים, אפילו אם לא נשתנה לקריאתה בזה, כגון דמלא וחסר, ובודאי דבהאי גוונא לא נשתנה המשמעות.

וביאר, דאין הכי נמי דרב לא אמר אלא באמצע הדרה, ורבנן מוספי דאף באמצע שיטה. עוד פירש, דסבירא להו כרב, ורב אמר באמצע שיטה וכל שכן באמצע דף, ופליג אברייתא בתרתי, נולכאורה איכא נמי לפרש, דלרש"י לא פליגי רבנן אברייתא, דטעמא דברייתא דמקצרין והולכין עד סוף הדרה, היינו כדי להראות דזה סיום ספר התורה, וקאמר רב דכשמסיים באמצע הדרה ובאמצע השיטה נמי מראה סיומו, והברייתא נמי מודה בכך. אמנם הרשב"א דלא פירש כן, סבר דהא דמסיימין בסוף הדרה הוי דין מיוחד בכתיבת ספר תורה, ומשום נוי, ולכך לפי הברייתא אין לסיים באמצע הדרה כלל]. ועיין עוד **בצאן קדשים ובבית הלוי** (ח"א סימן ז), ועיין עוד באות הבאה.

(ד) **בא"ד**, שם. עיין באות הקודמת. **והשיטה מקובצת** (אות ט) פירש בשם **תוס' חדשים**, דלכולי עלמא בעינן סוף הדרה, ואף באמצע השיטה היינו דלא תימא בסוף השיטה דוקא. ו**בחיידושי הרשב"א** ביאר, דלא ניחא ליה לרש"י לפרש כן, דאם כן, היאך פליג רב אשי וסובר דבאמצע השיטה דוקא, הא ודאי בסוף השיטה עדיף טפי. אמנם **הט"ז** (יו"ד סימן ער"ב סק"י) כתב, דדוקא על ידי שיגמור באמצע השיטה, ניכר שהוא סיום התורה. **והעולת שלמה** כתב, דלא ניחא ליה לרש"י לפרש ד"אף באמצע שיטה" היינו ולא בסוף השיטה דוקא, דאם כן, הוה להו למימר "אף בסוף השיטה", שהוא החידוש, ובהא פליגי אדרב אשי. **נולכאורה** יש לומר, דרבנן סברי דסוף השיטה עדיף, כסברת הרשב"א, ורב אשי סבר, דאמצע שיטה עדיף, כסברת הט"ז]. ועיין עוד **ברש"י ובהגהות רד"ל**.

(ה) **גמ', שמנה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן בית הכנסת**. עיין **רש"י ד"ה יחיד ותוס' ד"ה שמנה**. **והשיטה מקובצת בבבא בתרא** (טו). כתב בשם **הרי"י מיגאש**, דיחיד קורא אותם בפני עצמם, ולא עם הכתוב קודם, וכן פירש **השפת אמת**, אלא דהוסיף דאין המנהג כן. **והמרדכי** (סימן תתקנה) פירש, ד"יחיד" היינו תלמיד חכם, ובשאר התורה היה מנהגן לקרות גדול קודם ואחר כך קטן ממנו, כדאמרינן **בגיטין** (ס). ועיין באות הבאה.

(ו) **גמ', שם**. עיין באות הקודמת, **והרמב"ם** (פ"ג מתפלה ה"ו) פירש, דהיינו דמותר לקרותן בפחות מעשרה. וכן כתב **השיטה מקובצת** (אות כב). והקשה **הקרן אורה**, דהא כתב הרמב"ם (פ"ח מתפלה ה"ו) דבכל דבר שבקדושה דבעינן עשרה, אם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן גומרה, ואם כן, פשיטא דיחיד מותר לקרות השמונה פסוקים, דהא הנך שמנה פסוקים סוף הקריאה הן, ומתחילה היו עשרה. ותיירן, דשמא אשמועינן דאפילו לא נשאר רוב עשרה, **דהר"ן** כתב **במגילה** (יג: מדפי הרי"ף), דבעלמא לא התירו לגמור אלא כשנשארו רוב עשרה. ועיין עוד **בתורת חיים** (בבבא בתרא טו.). ונאולי יש לומר, דהוה אמינא דכיון דאישתני משאר התורה היא כקריאה בפני עצמה, ונבעי עשרה מתחילת קריאתה, ועיין לקמן אות ח"ן].

(ז) **גמ', שם**. עיין מה שכתבנו באות הקודמת בשם **הרמב"ם**. והקשה **בשיעורי רבי שמואל** (בבא בתרא סימן רפ"ח) בשם **הגרי"ז**, הא מאי דבעינן עשרה בקריאת התורה אינו דין מסויים בקריאת התורה, אלא מדין דכל דבר שבקדושה בעינן עשרה, ואם כן, אפילו נימא דנשתנו השמונה פסוקים משאר התורה, מכל מקום, קריאתן הוה דבר שבקדושה. **והמנחת אברהם** תירן, דדין עשרה דקריאת התורה אינו משום דבר שבקדושה, אלא דתיקנו קריאתה בעשרה, וכדמשמע מלשון **הרמב"ם** (פ"ג מתפילה ה"א) "משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה ברבים".

(ח) **רש"י ד"ה יחיד קורא אותן**, אדם אחד קוראן וכו'. העירו **השפת אמת והנתיבות הקודש**, דלא נתבאר טעמא דמילתא, ואי טעמא משום היכר דפסוקים אלו שונים משאר התורה, מאי שנא עשו דוקא האי שינוי. **נשמא** יש לפרש, דאינו משום היכר, אלא משום דכתיבת פסוקים אלו היתה בגוונא דמשה לא אמרן בפיו, לית בהו דין כתיבת וממילא קריאת ספר תורה אלא כקדושת שאר כתבי הקודש, שלא ניתן לחלקן ולקרותן בתרי גברי, ועיין עוד **בחיידושי הגרי"ז**].

(ט) **גמ', אמר לו רבי שמעון אפשר וכו' ומשה כתב בדמע וכו'**. פירש **רש"י ד"ה מכאן ואילך**, דכותב בדמע היינו דמרוכב צערו לא היה אומר בפיו. אמנם **המהרש"א** (חיידושי אגדות) **בבבא בתרא** (טו). פירש, דכתב בדמע נדהיינו דמעות] במקום דיו, וביאר, דרבי שמעון נמי חש לקושיית רבי יהודה "אפשר משה חי וכתב וימת", אלא דסבירא ליה דלא מיחזי כשיקרא, כיון דלא אמר בפיו, ולא כתב בדיו, אלא בדמע, ולא הוה כתב גמור. והקשה **הנתיבות הקודש**, דבכתיבת ספר תורה בעינן דוקא דיו. **ובענף יוסף** (עין יעקב) **בבבא בתרא** (שם) כתב בשם **הגרי"א**, ד"דמע" פירושו מעורב, כמו "מלאכתך ודמעך לא תאחר" (שמות כב, כג), דהיינו קודם דניתנה תורה לישראל, לא הוה

הדרגת הירושמי

מסכת מנחות דף ל – דף לא

ד ניסן – ה' ניסן התשע"א

תיבות קצרות מותר לכתוב, ועיין שם.

כו) רש"י ד"ה ואם איתא, דאהא אמר רבי חנינא לימא קרא נמי וכו'. ביאר **בחיודושי הרשב"א**, דאי קאי דברי רבין בר חנינא על דברי רב חננאל ורבי יצחק בר שמואל, הוה ליה למימר "ואמר רבין", ומדקאמר "אמר" משמע שהיא מימרא בפני עצמה אמילתא דאיהו לחודיה איירי בה.

כז) תוס' ד"ה תרומת מעשר, בתוה"ד, פי' משום דשבת קובעת למעשר. **המהרש"ל בכתובות** (נה:), תמה, איך יודע עם הארץ להשבת קובעת למעשר. וביאר, דכיון דחזו דבחול אוכלין ארעי, ובשבת נזהרין, סובר דעיקר אזהרת מעשר היא בשבת ולא בחול. **והמהרש"א והמהר"ם** (שם) ביארו, דכיון דרואה דמחמירין בשבת דאין אוכלין ארעי, ובחול אוכלין ארעי, מורה היתר במעשר בימי חול. אמנם **הרע"ב בדמאי** (פ"ד מ"א) פירש, דאימת שבת עליו, דהיינו שמתיראין לעבור עבירה ולשקר בשבת יותר מבחול.

כח) בא"ד, משום דאימת דימוע עליו. ביאר **המהרש"ל** (בכתובות שם), דהכא נמי טעמא משום דחזו דלא אוכלין תרומה ארעי. **והמהר"ם** כתב, דירא כיון דתרומת מעשר במיתה.

כט) גמ', אלא אמר רב פפא אשידה רב נחמן בר יצחק איין. העיר הקרן אורה, אמאי לא ניחא לרב נחמן בר יצחק למימר כרב פפא, הא מסתברא טפי דאמר רבין בר חנינא למילתיה אשידה דשנויה **בכלים**, שהיא קודם להאי דיין השנויה **בטהרות**. ותירץ, דאפשר לומר דסבירא ליה דרבין לא אמר למילתיה אמשנה דשידה, כיון דפלוגתא דקמאי היא בית שמאי ובית הלל, והלכה כבית הלל ועד כאן לא אמר דהלכה כרבי שמעון בכל מקום אלא היכא דפליג עם חבריו. נאולוי יש לפרש, דסבירא ליה לרב נחמן בר יצחק דעדיף לאשמועינן דהלכה כוותיה בהא דיין, משום רבותא דהלכה כוותיה אף נגד חכמים. (ש.ב.ק.).

דף לא ע"א

א) גמ', רבי יוסי אומר מודים שעובי הרגלים ועובי הלבזובזין נמדד וביניהן אין נמדד. עיין **שיטה מקובצת** (אות ב'). **והרש"ש** (כלים פ"ח מ"א) פירש, ד"מודים" קאי אסוף דבריו "וביניהן אין נמדד", אבל בית שמאי לא סברי כוותיהו דבית הלל בהא דאמרי דהרגלים והלבזובזין נמדדין. עוד פירש, דאגב דאמר תנא קמא "מודים", אמר איהו נמי "מודים".

ב) גמ', רבי שמעון שזורי אומר וכו' ואם לאו ביניהן נמדד. כתב החזון איש (כלים, סימן כ"ד א'), דאי אפשר לומר דשיעור מ' סאה היינו משום דחז"ל שיערו דבהאי גוונא אינו מיטלטל, דאם כן היאך שייך למדוד השיעור שבין הרגלים, הא אינו מתמלא שם לעולם ועיין מה שהוכיח עוד. אלא ביאר, דשיעור מ' סאה הוא השיעור, דבהאי גוונא לא חשיב טלטול, כיון דאין טלטולו נאות, ואם כן יש לומר דפליגי מה נכלל באותן מ' סאה שטיהרה התורה.

ג) גמ', אימא רבי שמעון שזורי אומר יין. פירשו **רש"י ד"ה אלא ותוס' ד"ה אימא**, דרבי שמעון שזורי לא אמר "אף יין", אלא "יין", דקסבר דיין לחודיה תחילה, ולא שמן ודבש. אמנם **הרש"ש פירש**, דאין כונת הגמ' להגיה תיבת "אף", אלא לומר דרבי שמעון שזורי נמי מודה לרבי מאיר דשמן הוי תחילה, ולא פרכה אלא במאי דמשמע דאתא להוסיף יין אדברי חכמים דקאמרי דדבש הוי תחילה, דפשיטא דאם דבש תחילה כל שכן יין, ואהא תירצו דרבי שמעון שזורי פליג אכחמים וסבירא ליה דיש להוסיף ארבי מאיר יין, ולא דבש.

ד) תוס' ד"ה אימא, בתוה"ד, ותירץ רבינו תם דהכא מיירי בקרוש וכו'. **תוס' בפסחים** (יד:), **ד"ה אפילו** פירשו בשם רבינו תם, דמיירי בנקרש ואחר כך נימוח, וכתבו דכן משמע ממשניות **טהרות** (פ"ג מ"א), עיין שם. וכן פירש **הר"ש בטהרות** (פ"ג מ"ד), דכן משמע **מהתוספתא** (שם, פ"ב ה"ב), דשמן קרוש אינו אוכל ואינו משקה, ועיין **כסף משנה** (פ"א מטומאת אוכלין ה"א) מה הכריחו מן התוספתא.

ה) גמ', קסבר דאורייתא ברובא בטל וכו'. **בשיטה מקובצת** (אות ד) מחק תיבות "דאורייתא ברובא בטל" [נטעמיה, דעל כרחך רש"י לא גרס הכי לפי פירושו הראשון, דמיירי בדמאי דפטור מדאורייתא]. ועיין **במסורת הש"ס** דכתב לקיים אליבא דפירוש השני של רש"י. **והמשנה למלך** (פ"ה מתרומות הי"ז) כתב, דשפיר גרסינן לה, אפילו אליבא דפירושו הראשון, דאף אם תמצוי לומר רוב עמי הארץ מעשרין, הא קיימא לן **בדמאי** (פ"ה מ"א), דאין תורמין מן הדמאי על הדמאי, שמא תורם מן הפטור על חיוב או מן החיוב על הפטור, ולהכי איצטריך לן לאוקמה בטבל, דהשתא איכא תרי צדדין להקל מדאורייתא, דאף אם תמצוי לומר דהדמאי דמפריש ממנו מעושר,

יז) גמ' שם, כתב הטור (יו"ד סימן ע"ד, ב') בשם **הרא"ש**, דהאידינא דאין אנו לומדים מתוך ספרי תורה, מצות כתיבת ספר תורה מתקיימת בכתיבת חמשה חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן, משום דטעם המצוה כדי שילמדו בו דיני התורה, כדכתיב "ועתה כתבו לכם וכו' ולמדה את בני ישראל", ואסור למכור ספרים אלו אלא כדי לישא אשה וללמוד תורה, כדין ספר תורה. וביאר **הבית יוסף**, דכוונתו, דספרים אלו נכללים בהמצוה, ומכל מקום, מצוה דכתיבת ספר תורה ממש, אכתי במקומה עומדת. אמנם **הפרישה** כתב, דכוונתו דהמצוה דוקא בספרים דלומדים בהן.

יח) רש"י ד"ה פחות מכאן וכו', בסוה"ד, ולא ארוכות שלא להרחיקן יותר מדאי. העיר **המהרש"א**, דלא פירש אמאי לא ירחיקן, דמסתברא דעדיף להרחיקן, דיפה יותר כשיש פחות תפירות. ובשם **התוס' ישנים פירש**, דטעמא משום דאיכא טורח לגלול העמוד על התפר.

יט) גמ', נזדמנה לו וריעה וכו' אלא ארבע לבאן וחמש לבאן. העיר **הנמוקי יוסף** (ג. מדפי הרי"ף), אמאי לא אמרינן דיחלוק אותן לשלוש יריעות שיש בכל יריעה שלוש דפין. ותירץ, דאין לעשות היריעות כל כך קרובות לכתחילה, ואף דהתירו לעשות יריעה של שלוש דפין, הני מילי היכא דאיכא יריעה יותר גדולה סמוכה לה, שאין שם אלא שתי תפירות סמוכות, אבל אין נאה לעשות כך בשלוש יריעות סמוכות זו לזו.

כ) גמ', שיעור גליון מלמטה טפח מלמעלה ג' אצבעות. פירש **הנמוקי יוסף** (ג. מדפי הרי"ף), דאינו צריך בגליון של מעלה כמו בשל מטה, לפי שאין היד ממשמש שם כל כך.

כא) גמ', אל ימעט אדם את הכתב וכו'. **בהגהות הרד"ל** נסתפק, אי שרי למעט הכתב בשביל ריוח שבין תיבה לתיבה ושבין אות לאות.

כב) גמ', נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שתים וכו'. כתב **הרמב"ם** (פ"ז מספר תורה ה"ו), דאפילו תיבה בת עשרה אותיות או יותר, יכתבו חציה בתוך הדף, וחציה חוץ לדף ומשמע דאין קפידא אלא שלא יהא רוב התיבה חוץ לדף. **והרא"ש** (הלכות ספר תורה, סימן ט') נסתפק בזה, והסיק דלא תליא ברוב אותיות, אלא הקפידא דאין לכתוב יותר מב' אותיות חוץ לדף, דמגניא מילתא, ולכך אם נזדמנה לו תיבה בת ג' אותיות, יכתוב אפילו אות אחת בתוך הדף ושתיים חוץ לדף, ודייק כן מדאיתא (בעמוד ב'), דאם נזדמנה לו תיבה בת ב' אותיות, לא יורקנה בין הדפים. דמשמע דאין איסור אלא לכתוב כל התיבה מחוץ לדף, אבל אם היתה אות אחת בתוך הדף, שפיר דמי, ועיין שם. והקשה על הרמב"ם דלדידיה הוה לה לגמ' לומר, "לא יכתוב רוב אותיות של התיבה חוץ לדף". **והב"ח** (יו"ד סימן רע"ג) תירץ, דאם כן, הוה משמע דבתיבה בת ג' אותיות נמי לא יכתוב רוב האותיות חוץ לדף, והא ליתא כמו שהוכיח הרא"ש. נולכאורה בעינן למימר דאף הרמב"ם מודה בהא, כיון דאין שם אלא ב' אותיות, לא מגניא מילתא. (ש.ב.ק.). ועיין עוד **בשיטה מקובצת** (עמוד ב', אות א).

דף ל ע"ב

כג) תוס' ד"ה שלשה בתוך הדף וכו', אמר רבינו תם דשם צריך שיהא כולו בתוך הדף. כתב **בביאור הגר"א** (יו"ד סימן רע"ו סקט"ו), דטעמא דמילתא משום דכתיבה בין הדפין הוא מדין תליה, ואין תולין מקצת השם, וכן כתב **בחיודושי הגר"י**, עיין שם. נולכאורה צריך עיון **דביאור הגר"א** (שם, סק"א) הביא **מהירושלמי מגילה** (י:), דתולין בספרים ואין תולין בתפילין ובמזוזות, ואם כן לכאורה הוא הדין דאין יכול לצאת חוץ לדף, **ובשלחן ערוך** (או"ח סימן ל"ב ל"ג) כתב, דזוהר בתפילין דלא יכתוב ג' אותיות חוץ לדף, ומשמע דמצוי לכתוב ב' אותיות חוץ לדף, ואם כתיבה בין הדפין מטעם תליה, אמאי מותר בתפילין. אמנם לפי מה פירש **הקרוב העדה** (שם, ד"ה אין תולין), דטעמא דאין תולין בתפילין ובמזוזות משום דצריך שתהיה כתיבתן כסידרן דכתב בהו "והיו" ודרשינן בהוויתן יהו, לא קשיא מידי, דכשממשיך השיטה חוץ לדף אכתי הוי כסידרן. (י.ב.ב.).

כד) תוס' ד"ה רבי יוסי אומר וכו', בתוה"ד, אלא רבי יצחק אדרבי יהודה קאי ולא אדרבי יוסי. **הרי"ף** (ג. מדפי הרי"ף) **והרא"ש** (הלכות ספר תורה סימן י') גרסו דברי רבי יצחק אחר דברי רבי יהודה, ואחר כך דברי רבי יוסי.

כה) בא"ד, וכן פוסק רבינו תם אבל אי אפשר לומר כן כדמוכח בירושלמי. **בחיודושי הרשב"א** כתב ליישב פירוש רבינו תם, דמאי דקאמר בירושלמי דמוחק, כל שכן דתולה, והא דהוצרכו להתיר לתלות ג' תיבות אין הכוונה לאפוקי מתיבה אחת דלא תולין, אלא אתא לאשמועינן דבג' תיבות נמי מותר לתלות, אף שדומין לשיטה שלימה, דשיעורה כדי כתיבת ג' פעמים "למשפחותיכם", וליכא בין שיטה לשיטה ריוח שיטה, קא משמע לן דג'

משום דסבר דאפיצן הוא מדין עיבוד הקלף, וכן הביא הכל בו (הלכות קריאת התורה, דף יג) **תשובת חכמי נרבוה אל הרמב"ם**, דכתבו **דהלכה למשה מסיני** שיהא ספר תורה מעובד דוקא בעפצים, ומה שאנו מברכין וקורין בספרי תורה שלנו שאינן מעובדים בעפצים, משום דסומכין על דברי הגאונים דאמרו, דכיון דאין בינינו מי שידוע לעבד העורות כהלכתן, מוטב דתעקר מצות העיבוד ממקומה, ולא נתבטל מקריאת התורה. [אמנם צריך עיון, דהרמב"ם כתב (בפ"א מתפילין ה"ו), דהעיבוד בעפצא **וכיצא בו**, וביאר **הכסף משנה** (שם) דסבירא ליה כרבינו תם].

(יג) **גמ'**, והני מילי בגידין אבל בגרדין לא. **הבית יוסף** (יו"ד סימן ר"פ) הביא למה שכתב בשו"ת הרא"ש (כלל ג', י"א), דיכול לתפור הקרע שלא בגידין דלא הוזכרו גידין אלא בחיבור היריעות. ותמה, דאמרינן הכא בהדיא דבעינן גידין.

(יד) **גמ'**, בין שיטה לשיטה מאי. עיין רש"י ד"ה ובין שיטה לשיטה. והמרדכי (סימן תתקנ"ט) פירש, דהכי קא מיבעיא לן, אם תמצא לומר בין דף לדף כשר, אם סוף הדף פונה ומתעקל עד בין שיטה לשיטה, מהו.

(טו) **רש"י ד"ה ובין שיטה לשיטה**, אם נקרע יתפור או לא יתפור. כתב **בחיודושי הרשב"א** דמשמעות דבריו דמיבעיא לן אי מותר לתפור בכלל, אפילו אי לא נקרע כדי יותר מג' שיטין. וביאר, דטעמא משום דנראה כמו שמסלק הדף.

(טז) **גמ'**, מזוזה שכתבה שתיים שתיים כשרה. פירש הקרן אורה, דהיינו לאפוקי מספר תורה דבעי לכל הפחות ג' תיבות בכל שיטה, אבל במזוזה אחת אחת נמי כשרה.

(יז) **גמ'**, שם. פירש רש"י ד"ה שתיים שתיים, דעשה שיטות קצרות של שתי תיבות. **והרמב"ם** (פ"ה ממזוזה ה"א) כתב, דצריך לכתוב ב' פרשיות המזוזה בדף אחת, אמנם, אם כתב בב' או ג' דפין כשרה. וכתב הקרן אורה, דמשמע דמקורו מסוגיין, דפירש "שתיים שתיים כשרה" היינו דאם כתבה בב' דפין כשרה. אלא דהקשה, דאם כן איך יפרש הא דאמרינן בסמוך "כתבה שתיים ושלש ואחת כשרה". **והכסף משנה** פירש, דהרמב"ם פירש "אם עשאה שתיים ושלש ואחת כשרה", דאם כתב המזוזה על ב' או ג' דפין, הוה ליה כאילו כתבה על דף אחד וכשרה. אולם הקרית ספר (שם) ביאר, דמקור דברי הרמב"ם אינו מסוגיין, אלא מהא דאיתא לקמן (לב.), דאי לאו דאין מורדין מקדושה חמורה לקדושה קלה, מצי למיעבד מזוזה מקלף תפילין שבלה, והרי בתפילין של ראש נכתבה כל פרשה על דף בפני עצמו, אם כן חזינן דמזוזה כשרה בכהאי גוונא. [אמנם לכאורה לפי מה שכתבו התוס' (שם) ד"ה דילמא להשלים, דמותר לתפור עורות זה בזה, יש לומר דהתם איירינן בגוונא דתפרן, ואם כן נסתלקה הראיה. (ש.ב.ק.).]

(יח) **גמ'**, מיתבי עשאה כשירה או שירה כמותה פסולה כי תניא היא בספר תורה. ביאר בנתיבות הקודש, דספר תורה בעינן דתהא כתיבתה מראה דהויא תורה, ואי כתובה כשירה, אינו נראה כתורה, אבל במזוזה אין קפידא במראה, דאין ענינה תורה.

(יט) **גמ'**, ובלבד שלא יעשנה כקובה ובלבד שלא יעשנה כזנב. פירש הקרית ספר (פ"ה ממזוזה), דאם עשאה כך פסולה משום דאינה כתיבה תמה דילפינן לה מ"וכתבתם", דהיינו שתהא תמה ומיושרת. והקרן אורה ביאר, דאינה כתיבה תמה משום שאין דרך כתיבה היא.

(כ) **רש"י ד"ה בסוף שיטה**, היו מתחילין לשיטה אחרונה כזה וכו'. אמנם **בנמוקי יוסף** (ד: מדפי הרי"ף) פירש, דלמאן דאמר בסוף שיטה, צריך שיהא כתוב בסוף אותה השיטה, ולא בסוף שיטה חדשה, דהקפידא דלא יפסיק "כימי השמים" מ"על הארץ", כדי שיהא משמע דכגובה שמים על הארץ כן ירבו ימיכם. [דהיינו דאליבא דרש"י לכולי עלמא הרמו על ידי הנראה מהכתב, ופליגי אי נרמו במרחק או בגובה, ועיין באות הבאה, ואליבא דהנמוקי יוסף, פליגי, אי נרמו על ידי המראה, או על ידי משמעות הנכתב].

(כא) **גמ'**, מאן דאמר בסוף שיטה כגובה שמים על הארץ מאן דאמר וכו'. כתב הטהרת הקודש בשם המהרש"ל, דטעם פלוגתייהו, דלחד מאן דאמר נרמו במזוזה אריכות ימי האדם, והוא בלשון "גבוה", דכתיב "כגובה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו", והיינו אריכות ימים, דכתיב "כי טוב חסדך מחיים", ולחד מאן דאמר, נרמו במזוזה שמרחקת האדם מן החטא, ולכך מרחיקין "על הארץ".

(כב) **גמ'**, אמר רב חלב חזינא וכו' דכריך לה מאחד כלפי שמע ועושה פרשיותיה סתומות. לכאורה צריך עיון, אמאי הקדים דין אופן כריכתו לדין כתיבת פרשיות סתומות, הא בודאי ראה קודם הכתיבה לאופן הכריכה. ויש לומר, דכבר בשעת התחלת הכתיבה ראה את אופן הכריכה, במה שראהו

ליכא איסור תורה, ועיין מה שכתבנו בשמו באות הבאה, ועיין גם בעולת שלמה.

(ו) **רש"י ד"ה אין רוב עמי הארץ מעשרין**, בתוה"ד, וקשיא לי אם כן כשלוקחה וכו' ונראה בעיני שהטבל הזה טבל גמור הוא וכו'. הקשה המשנה למלך (פ"ה מתרומות ה"ז), דאף לפי מה שפירש רש"י יש להקשות כן, דמאי שנא מהא דקתני בדמאי (פ"ה מ"א) דהתורם מן הדמאי על הדמאי תרומה ויחזור ויתורם דחיישינן שמא תרם מן המחוייב על הפטור או איכא, דלא אמרינן דתורמין מן המחוייב דרבנן על המחוייב מדרבנן אלא כגון מפירות עציץ שאינו נקוב על פירות חוץ לארץ, היכא דהפירות פטורין מדאורייתא לגמרי, אבל דמאי אינו פטור מדאורייתא אלא משום ספק. ותירץ, דבתורם מן הדמאי על הדמאי חיישינן שמא תרם מן הפטור על המחוייב, ונמצא אוכל טבל דאורייתא והוא הדין דאין תורמין מן המחוייב דרבנן על הדמאי מהאי טעמא, אבל הכא תורם על פירות הבטלין ברוב מדאורייתא, ובאיסור טבל דרבנן הקילו, ועיין עוד שם באריכות.

(ז) **בא"ד**, והנראה בעיני שהטבל הזה טבל גמור היה. כתב המשנה למלך (פ"ה מתרומות ה"ז), דכוונתו דטבולין לתרומת מעשר, אבל על כרחך מיירי היכי דכבר נתנם מיניהו תרומה גדולה, דאי לא הכי, היאך מפריש עליה מדמאי, הא עמי הארץ לא חשודין שלא הפרישו תרומה גדולה. והוסיף, דמשום הכי לא הוה נחא לפירוש קמא דרש"י לפרש כן, דדוחק לאוקמי בטבל שהורם מיניה תרומה גדולה.

דף לא ע"ב

(ח) **גמ'**, קרע הבא בשני שיטין יתפור בשלוש לא יתפור. ביאר הקרן אורה, דטעמא משום דפרשה קטנה שבתורה היא פ"ה אותיות, ובשלושה שיטין יש כדי צ' אותיות, דשיטה היא ל' אותיות כדי שלשה פעמים "למשפחותיהם", כדאמרינן לעיל (ל.), ונמצא דבקרע של ג' שיטין היא כאילו נחלקה פרשה לשתיים, ולכך לא מהני לתפור. והוסיף, דלפי מה שכתב בשו"ת הריב"ש (הובא לקמן אות י'), דבחדתא נמי אסור לתפור בקרע של יותר מג' שיטין, אכתי צריך ביאר, אמאי דוקא מד' שיטין אסור.

(ט) **גמ'**, שם. כתב הרא"ש (הלכות ספר תורה סימן י"ד), דהיינו דוקא כשהקרע עובר בין האותיות, אבל נחלקה אות אין לה תיקון. וכן כתב בשו"ת המהרי"ק (סימן קכב), וביאר דהיינו משום דהיכא דנקרע גוף האות, אפילו אם שפתי הקריעה נוגעין זה בזה, מכל מקום, אינו מוקף גויל. ונעייין מה שכתבנו לעיל (כט:), אות יג בשם הבית יוסף, שנסתפק אי בחור ליד האות הווי חסרון דמוקף גויל, ולכאורה גוונא דידן נמי תלוי בהאי ספיקא. אבל בשו"ת התשב"ץ (ח"ג, סימן ר"ז) כתב דכשרה, דאמרינן לקמן (לה.), דכל נקב דהדיו עובר עליו אינו נקב.

(י) **גמ'**, לא אמרן אלא בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה וכו'. כתב בשו"ת הריב"ש (סימן ל'), דאפילו בחדתא, אם נקרע יותר משלושה שיטין לא יתפור, ודייק כן מרש"י ד"ה בין דף לדף, דכתב דאיכא אופן דביותר מג' שיטין לא יתפור, והיינו על כרחך בחדתא. דבעתיקתא אפילו ביותר מב' לא יתפור. ובשו"ת התשב"ץ (חלק ג', סימן ר"ז) כתב, דאפילו ביותר משלשה שיטין יתפור, ועיין שם דכתב דהריב"ש הסכים עמו. אמנם בשו"ת מהרי"ט (יו"ד סימן לא) כתב, דלא מסתבר דהריב"ש חזר בו, עיין שם. והרמ"א (יו"ד סימן רפ, א) הביא דברי הריב"ש להלכה.

(יא) **רש"י ד"ה עתיקא**, קלף ישן מיגניא קריעא. ביאר בשו"ת הריב"ש (סימן ל'), משום דנראה שהוא מחמת ריקבון, ולהלן פירש רש"י בד"ה אפיצן, דאפיצן שחור כעתיקא ולכך לא יתפור, וכן כתב המרדכי (סימן תתקנ"ח). אבל בנמוקי יוסף (ד: מדפי הרי"ף) פירש, דלא יתפור בישן, משום שהוא חלוש, ואפילו אם יתפור בכל יום, הקרע ילך ויגדל. והוא נמי הטעם למסקנא דאמרינן דלא יתפור אלא בעפיצא, שהוא חזק ולא יקרע. **והרמב"ם** (פ"ט מספר תורה ה"טו) **והרמב"ן** (שבת עט:), פירשו, דתרווייהו במעופצין מיירי, ובישן דאין עיפוצו ניכר לא יתפור, ובחדש דעיפוצו ניכר יתפור, וכן כתב השולחן ערוך (יו"ד סימן ר"פ, א'). **ובטור** (שם) פירש, דאי מעובד בעפצים יתפור, משום שהתפירה אינה ניכרת.

(יב) **תוס' ד"ה הא דאפיצן הא דלא אפיצן**, משמע דספר תורה כשר בלא אפיצן וכו' ומפרש רבינו תם דתיקון שלנו חשיב כאפיצן תדע וכו'. אמנם באות הקודמת הובא בשם הרמב"ם **והרמב"ן** דסוגיין מיירי במעופצין, וכתב הרמב"ן, דלפי זה, אין ראיה לרבינו תם מסוגיין, ומכל מקום אפשר דנינא הכי. וביאר, דטעמא דאם מזדייף פסול, משום דאינה כתיבה תמה, אי נמי, דבהכי לא מיקרי ספר. אמנם בחידושי הגרי"ז ביאר, דטעמיה דהרמב"ם,

לפי שאינה סמוכה לה מן התורה. והביא להקשות דמאי שנא וכמו שכתבנו לעיל. וכתב, דמקור דברי הרמב"ם מסוגיין ופירש דהפירכה היא מתפילין. והיינו דלא כרש"י. ועיין באות הבאה.

ח) שם, עיין באות הקודמת. וביאר בחידושי **מרח הרי"ז** (שם), על פי שדייק ממה שכתב הרמב"ם גבי מזוזה, ומצוה לעשות ריח שבין פרשת "שמע" לפרשת "והיה אם שמוע" פרשה שתומה, דהיינו דפרשת "שמע" יכול לעשותה כמו שירצה, ולא כמו שכתב גבי תפילין, דעל כל הפרשיות נאמר דין פתוחות וסתומות, וגם פרשת "קדש ל"י" שהיא הראשונה צריך לעשותה דוקא פתוחה. דהיינו דדין פתוחות וסתומות דתפילין לא נאמר דוקא בין הפרשיות הכתובות בהם, אלא שהוא דין מחמת שצריך לכתוב הפרשיות שנכתבו כך בתורה, אבל גבי מזוזה שנאמר דין פתוחות וסתומות דוקא בין "שמע" ל"והיה אם שמוע", הוא דין בכתיבתה ולא מחמת הפרשיות הכתובות בתורה. ולפי זה נתבאר, דגבי תפילין אי אפשר לומר הטעם דצורת כתיבתה צריכה להיות שונה, משום שאינה סמוכה לה מן התורה, דאדרבא צורת הכתיבה מדין פרשה שבתורה.

ט) תוס' ד"ה דילמא להשלים, בתוה"ד, ויש עוד לפרש להשלים כגון וכו'. הקשה הט"ז (יו"ד סימן ר"צ סק"א), דבאהי גוונא הוה שלא כסדרן, ופסול. ותיירך, דסבירא להו דלא נאמר דין כסדרן אלא בפרשה עצמה, אבל לא מפרשה לפרשה, כיון דאינן סמוכות בתורה, ועיין עוד **בקהלות יעקב** (סימן כ"א). אמנם הטור (יו"ד סימן רפ"ח) והשולחן ערוך (שם, ב) פסקו, דכל שכן אם הקדים פרשה לפרשה דלא הוי כסדרן, ופסול. ובחידושי הגרי"ז כתב לבאר, דתוס' סבירא להו דדין כסדרן אינו דין במעשה כתיבה, שיהא כותב כסדר, אלא הוי דין בצורת הפרשיות שיהו כתובות כסדרן. ועיין **בנקודות הכסף** (יו"ד סימן ר"צ) מה שכתב לדחות קושיות הט"ז.

דף לב ע"ב

י) תוס' ד"ה הא מורידין עושין וכו', בתוה"ד, אבל תפילין דמכוסין בעור לא בעו שרטוט דלא שייך בהו נוי. אמנם האור זרוע (סימן תקנה) כתב, דשייך ואנוהו מבחוץ למראית העין, וכל שכן מבפנים, וכדאשכחן דציפו לבית המקדש מבפנים בזהב טהור, אף שלא נראה מבחוץ, ולכך יכתוב תפילין בכתיבה גסה, שלא יהא נמחק מהר, והובאו דבריו בהמרדכי (סוף הלכות קטנות), וכן פסק הרמ"א (או"ח סימן ל"ב ס"ד). ועיין **ביאור הגר"א** (או"ח סימן קמ"ז סק"ח), דדחה ראייתו מציפוי בית המקדש, דהתם על כל פנים נראה לעומדין מבפנים.

יא) בא"ד, וקצת תימה דבסמוך ילפינן מזוזה מספר תורה בגזירה שוה וכו'. כתב בהגהות בן אריה, דמשמע דסבירא להו דאיכא למילף גזירה שוה מהלכתא, וכן מבואר בהדיא בפסחים (פא:). והעיר, **דרש"י בשבת** (קלב.) ד"ה עקיבא כתב, דלא ניתן תורה שבעל פה למידן בי"ג מידות.

יב) בא"ד, וכי תימא לענין כתיבה לא ילפינן וכו'. פירש הטהרת הקודש, דאין משמעות תיבת "כתיבה" אלא מה לכתוב, אבל ליכא למילף מינה, על מה לכתוב ואיך לכתוב.

יג) בא"ד, וחולק על הש"ס שלנו. ביאר המהרש"א, דלא פליגי לענין דינא, אלא בעובדא היכי הוה, דלירושלמי הפכו הפסוק בלא שרטוט, ולגמ' דידן שירטטו ולא הפכו הפסוק. ועיין עוד **בצאן קדשים**.

יד) גמ', והא בעיא שרטוט. בשו"ת הגר"ע (סימן נ) הביא למה דהסתפקו תוס' סוטה (יז:): ד"ה כתבה, במגילת סוטה דבעי שרטוט, אי מהני לשרטט אחרי כתיבתה, והקשה, דמסוגיין מוכח דאי אפשר, דאם איתא דמהני, מאי קפריך "והא בעיא שרטוט", הא יכול לשרטט עכשיו. והרש"ש בסוטה (שם) תירץ, דלא נסתפקו אלא היכא דכתב מעיקרא לשם מגילת סוטה, דהיתה ראויה לשרטוט, ושמא אחר כתיבה נמי מהני, אבל הכא שכתבה לשם תפילין דאינן ראויין לשרטוט מעיקרא, ודאי לא מהני.

טו) רש"י ד"ה והא בעיא שירטוט, כדמפרש לקמן ובתפילין לא אשכחן דבעי שרטוט. כתב בחידושי הרשב"א, דמשמע מדדייק למימר "תפילין" דוקא, דסבירא ליה דספר תורה בעי שרטוט, והכי נמי משמע **מרש"י בסמוך ד"ה כתבה אגרת**, וביאר, דשרטוט דספר תורה מהלכה למשה מסיני. עוד ביאר, דילפינן לה מדכתיב "לקח את ספר התורה הזה", וילפינן "לקיחה לקיחה" מ"ולקחתם לכם" דלולב, דכשם שלקיחה דלולב בעינן תמה, הכי נמי בעינן לקיחה תמה, ועיין שם. ובחידושי הרמב"ן **בגיטין** (ג:) כתב, דספרים צריכין שרטוט בכל שיטה מדינא דר' יצחק דאין כותבין ג' תיבות בלא שרטוט, וביאר, דהאי דינא שייך דוקא בספרים, משום דניתנו לקרות בהן, וכדי שלא יתערבבו השיטות, וירוח הקורא בו. ולא נאמר בתפילין ומזוזה שלא נתנו

מניח ריח מן הצדדים כדי לגולל, כמו שכתבו תוס' לקמן (לב.) ד"ה ועושה. (ש.ב.ק.).

כג) תוס' ד"ה ועושה פרשיותיה סתומות, קצת קשה וכו' ושמא משום על הארץ דבסוף שיטה וכו'. וכן תירץ המרדכי (סימן תתקס"א) בשם הסמ"ג והתוס' שאנ"ץ. וביאר, דכיון דנתמלאה כל השיטה, חשיב כסתומה, וכן כתבו בתוס' לקמן (לב.) ד"ה והאידינא, דאם השאיר ריח בתחילת השיטה חשיב פרשה סתומה. ונלכאורה מדוייק דסברי דפרשה חשיבא סתומה אם סתומה לאחריה, וכדפירשנו בשם רש"י לקמן (לב.) אות א, ודלא כרמב"ם] אמנם בשיטה מקובצת (אות א) הגיה, דצריך לומר "פרשיותיו", וכוונתו, דרב הונא הוה עביד פרשיותיו סתומות, ולעולם ליכא אלא פרשה סתומה אחת בכל מזוזה.

דף לב ע"א

א) רש"י ד"ה אמרתי לו רבי מה טעם, אתה עושה וכו' ובשערין הוא סתום וכו'. ביאר הטהרת הקודש, דסבירא ליה לרש"י דהשיטה הפתוחה או הסתומה היא בסוף אותה הפרשה עליה היא מסמנת, ודלא כרמב"ם (פ"ח מספר תורה ה"א) דכתב שהיא בתחילת הפרשה ועיין שם. נויש להעיר, **דרש"י בפירוש התורה (בראשית מז, כח)** כתב בשם המדרש, לבאר אמאי פרשת ויחי סתומה, ומשמע דתליא בתחילת הפרשה. ועיין **במזרחי** (שם) דפירש, דאין כוונתו דאותה פרשה סתומה ממש, דאין שם ריח כלל, והיא מחוברת עם הכתוב לעיל מינה, אלא שהיה מקובל שהיתה ראויה להיות פרשה בפני עצמה, אלא דגזר השם שיהיו מחוברין, ולפי זה לא קשיא מידין].

ב) גמ', מאי לאו אפתוחות לא אריכות. הקשה הקרן אורה, דטפי הוה לן למימר דקאי אדינא דבעינן כתיבה על דוכסוסטוס, דהא תוס' לעיל (לא:): **ד"ה רבי שמעון בן אלעזר**, אייתו בשם רבי שמעון בן אלעזר אחריןא דמזוזה כתובה על קלף ולא על דוכסוסטוס, עיין שם, הלכך שפיר בעי לפסוק דהלכתא על דוכסוסטוס, אבל לא אשכחן מאן דפליג אדינא דריח. ותיירך, דליכא למימר הכי, דאם כן, לא הוה ליה למסתם דהלכה כרבי שמעון בן אלעזר, דלא ידעינן הי רבי שמעון בן אלעזר. ונעיין מה שכתבנו באות הבאה בשם השפת אמת].

ג) גמ', שם. העיר השפת אמת, דאפילו נימא דלא פסק רב כוותיה דרבי מאיר בדין פתוחות, אכתי קשיא, מנליה לרב הונא לחלוק עליו, הא ליכא תנאי דפליג עליה. ותיירך, דמדקאמר "רבי מאיר היה כותב", משמע דאית מאן דפליג.

ד) גמ', והא רב אית ליה מנהגא והאידינא נהוג עלמא בסתומות וכו'. הקשה בשו"ת מהרי"ק (שורש נ"ד), היאך מיייתי ראייה מהא דנהג בימי אביו בסתומות, הא רב היה כמה דורות לפניו, ושמא בזמנו נהגו בפתוחות. ותיירך, דהכי פריך, כיון דרב אית ליה מנהגא, על כרחך לא פסק רב נגד המנהג שבימיו, ואם כן, המנהג שבימיו הוה פתוחות והיאך נתפשט שבימי אביו נהגו בסתומות, ודלא כמו שפסק רב שהיה רבן של כל האמוראים חוץ משמואל.

ה) גמ', תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס. פירשו התוס' (בשבת עט:): **ד"ה קלף**, דעור שהשירו ממנו השיער קרוי גויל, וכשחולקין אותו לשתים, אותו חלק שכלפי השיער קרוי קלף, והחלק שכלפי הבשר קרוי דוכסוסטוס, ד"דוך" היינו מקום, ו"סוסטוס" היינו בשר בלשון יון.

ו) תוס' ד"ה והאידינא, בתוה"ד, סדורה כל שכותב והולך וכו'. נסתפק הבית יוסף (יו"ד סימן ער"ה ד"ה סדורה), אי יש לסדורה דין סתומה או דין פתוחה. וכתב, דמשמע דאית לה דין סתומה, מדכתבוה בסידור הקדמונים סמוך לסתומה.

ז) גמ', רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לעשותן סתומות, ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי וכו' לימא מסייע ליה כיוצא בו ספר תורה שבלה ותפילין שבלו וכו' אמאי הכא סתומות והכא פתוחות וכו'. פירש רש"י בד"ה הכא סתומות, בספר תורה והכא פתוחות במזוזה וכו'. ולכאורה משמעות דבריו דדייק למינקט ספר תורה, דמתפילין ליכא פירכא, והיינו משום דעשוין נמי כמזוזה. ולכאורה דברים אלו מוכרחים מהא דלעיל (בתחילת העמוד) דאמר הגמ', דטעמא דנשתנו פרשיות דמזוזה מאלו שבתורה, הואיל ואין סמוכות מן התורה. ואי מהאי טעמא תפילין נמי צריכים שנוי. אמנם בחידושי מרח הרי"ז הלוי (פ"ה ממזוזה ה"א דף ד' ד"ה והנה) הביא דהרמב"ם (פ"ב מתפילין הל"ב) פסק גבי תפילין, דחוץ מפרשת "והיה אם שמוע" שהיא סתומה ג' הפרשיות האחרות פתוחות. וגבי מזוזה פסק (בפ"ה הל"ב) דמצוה לעשות פרשת "והיה אם שמוע" סתומה אבל אם עשה אותה פתוחה כשרה

הדרגת הירומי

מסכת מנחות דף לב - דף לג
ו ניסן - ז ניסן התשע"א

ראשו וכו'. הקשה השפת אמת, אם כן, היאך עשו כן בבית מונבו. ותירץ, דדוקא במניח המזוזה בביתו בקביעות איכא סכנתא שמא ישכח ונוקף על בו ראשו, אבל בפונדק בלילה אחד או שניים, בודאי לא ישכח, וליכא סכנה.

דף לג ע"א

(א) תוס' ד"ה כתבה על שני דפין פסולה, פירש בקונטרס וכו' ולפירושו יש ליישב בדוחק וכו'. ביאר הצאן קדשים, דהיינו דאפשר ליישב דהוה לאותו פתח ב' סיפין, זה בצד זה.

(ב) תוס' ד"ה כתבה על שני דפין פסולה, בתוה"ד, אבל בסוטה כתבו בספר דמשמע בספר המבורר והמיוחד וכו'. כתב הטהרת הקודש, דאף דמזוזה לא כתיב "בספר", אפשר דילפינן בגזירה שוה ד"כתיבה כתיבה" מסוטה, כמו שכתבו תוס' לעיל (לב): ד"ה הא. אמנם הקשה, דאם כן הוה לן למילף גט נמי בגזירה שוה "כתיבה כתיבה" מסוטה.

(ג) גמ', בין בי גברי לבי נשי. עיין רש"י ד"ה כגון, וכן פירש הרא"ש (הלכות מזוזה סימן ח'). והבית יוסף (יו"ד סימן רפ"ט) כתב בשם רבינו ירוחם, דמייירי בפתח הפתוח לרשות הרבים דחלקוהו לשנים ועשו מחיצה ביניהן, ואין שם אלא דלת אחת, ואולינן בתר היכר ציר, דהיינו דאותו צד שהדלת סובבת בו קרוי פתח לשום בו מזוזה, וישים אותה לצד ימין של אותו פתח. ועיין מה שכתבנו לקמן (עמוד ב') אות יח בשם הפרישה.

(ד) גמ', תלי דשא ברישא. עיין רש"י ותוס' ד"ה תלי. והרמב"ם (פ"ו ממזוזה ה"ה) כתב, דיעמיד דלתות קודם קביעת המזוזה, והכסף משנה (שם) הביא למה דכתב הרמב"ם בתשובה לחכמי לונלי, דטעמיה משום דכתיב "ובשעריך", דמשמע שער דיש בו דלתות, דאי לית ביה דלתות לא מיקרי "שער", אלא "פתח", וביאר דהיינו "תלי דשא ברישא", דהוה סבירא ליה לריש גלותא דשרי לקבוע את המזוזה קודם הדלתות, ואמר ליה רב נחמן דצריך להעמיד הדלתות קודם. ועיין עולת שלמה. והראב"ד (שם) פירש הא דסוגיין כתוס'. והשולחן ערוך (יו"ד סימן רפ"ו סקט"ו) כתב, דפתח בלא דלתות חייב במזוזה, ויש מי שפוטרי.

(ה) רש"י ד"ה תלי דשי ברישא, העמיד הסיפא בבנין וכו' דגמרינן מציצית וכו'. בקרית ספר (הלכות מזוזה פ"ה) הביא דברים אלו, וכתב דעל כרחך היינו מדרבנן, דליכא גזירה שוה או היקש למילף מציצית. אמנם, השדה חמד (מערכת תי"ו, כלל ל"א) כתב בשם המשנת אברהם, דהויא דאורייתא וילפינן לה מעשייה דסוכה, וכדאשכחן בסוכה (יא:), דילפינן דלולב בעי תעשה ולא מן העשוי מעשייה דלולב. ובספר יראים (מצוה ת) והלבוש (סימן רפ"ט ס"ה) כתבו, דילפינן פסול תעשה מן העשוי דמזוזה מ"וכתבתם על מזוזות ביתך", דמשמע דצריך לכתבם על המזוזה שהיא קבועה בביתך, ולא שיקבע במזוזה ואחר כך יקבע המזוזה בביתו.

(ו) רש"י ד"ה פסולה, דמצוה לתתה באורך הסף וכו'. ביאר בפסקי הרי"ד, דכמו שהסף זקופה, כך צריכה להיות המזוזה זקופה, דעל שם סף קרויה מזוזה, דמתרגמינן "מזוזות ביתך" "סיפי ביתך".

(ז) תוס' ד"ה הא דעבידא כסיכתא וכו', פירש הקונטרס וכו' וקשיא לרבינו תם דמעומד לא דרך כבוד וכו'. אבל הנמוקי יוסף (ה: מדפי הרי"ף) כתב, דזקיפה הויה דרך כבוד, וכדמצינו דזוקפין ספר תורה בארונו, אבל שכיבה אינה דרך כבוד. והמרדכי (סימן תתקס"א) כתב בשם רבינו תם, דספרי תורה שבארון נמי צריך להשכיבן.

(ח) בא"ד, ומיהו הא דאמרינן לקמן כתב על עור אחת וכו' לא קשיא מידי דמעומד נמי יש ליישב וכו'. ביאר המרדכי (סימן תתקס"א) בשם רבינו אלחנן, דלפירוש רש"י משכחת לה שיכתבו את כל הד' פרשיות לאורך הקלף, ז' אצל ז', ויניח ריחן ביניהן.

(ט) בא"ד, ולפירוש רבנו תם וכו' מאי כדרך קבלתה. ביאר הצאן קדשים, דאליבא דרש"י דהמזוזה מעומד ניחא, דכשמכניסה מלמעלה הויה דרך קבלתה, וכשמכניסה מלמטה לא הויה דרך קבלתה, דנופלת, אבל אליבא דרבינו תם דהמזוזה מושכבת, משני הצדדין הויה דרך קבלתה.

(י) תוס' ד"ה והא ההוא פיתחא דהוה בי רב הונא וכו', מתוך הלשון משמע וכו'. וכן כתב הרא"ש (הלכות מזוזה סימן י') ועיין שם דלא גרס "בי רב הונא" כתוס' אלא כגירסא שלפנינו "דהוה עייל בה רב הונא", אלא דמכל מקום דייק הכי מדמשמע דוקא אותו פתח הוה צריך, ולא שאר פתחי בי מדרשא. ובתוס' ביומא (יא:): ד"ה שאין כתבו, דהבי מדרשא הוה של רב הונא עצמו, ולא של רבים, ולכך היה חייב במזוזה. והמרדכי (סימן תתקס"א) כתב, דלא פליגי רבי מאיר ורבנן אלא גבי בית כנסת, כיון שאינו עשוי לדירה, אבל בבית מדרש מודי דחייב, וביאר הש"ך (יו"ד סימן רפ"ו סק"ט),

לקריאה, אלא דאתיא הלכתא ומצריכה שרטוט נמי במזוזות. אמנם תוס' (שם) ד"ה אמר רבי יצחק כתבו בשם רבינו תם, דמדינא דרבי יצחק לא בעינן שרטוט בכל שיטה, אלא דוקא בשיטה עליונה, וכן כתבו תוס' (הכא) ד"ה הא.

(יז) גמ', דאמר רב מנימוי בר חלקיה אמר רב חמא וכו' ורב מנימין בר חלקיה דיריה אמר וכו'. פירש בחידושי הרשב"א, דרב מנימין מפרש מה שקיבל מרב חמא, ועיין עוד בסמוך אות יח. אבל הקרן אורה כתב דפליגי, דרב חמא סבר, דהא דמזוזה בעי שירטוט אינו מהלכה למשה מסיני, אלא יליף לה מגזירה שוה ד"כתיבה כתיבה", כדפירש רש"י בסמוך ד"ה כתבה איגרת. ועיין תוס' ד"ה כתבה, דלא ניחא ליה למימר דאיכא פלוגתא אי ילפינן מהלכתא או מילפותא ד"כתיבה כתיבה".

(יז) גמ', והלכתא תפילין לא בעיא שרטוט ומזוזה בעיא שרטוט. פירש הנמוקי יוסף (ה: מדפי הרי"ף), דתפילין אינן צריכין שרטוט לפי שהקלף דק מאוד, ושמא יקרע. ובחידושי הרמב"ן בגיטין (ו:): כתב בשם רב נטרונאי גאון, דאסור לכתוב פסוק אחד בלא שרטוט, חוץ מן התפילין, לפי שמצותן לכרכן כקמיע, ולא לקרות בהן כל עיקר כספרים. ועיין עוד בחידושי הגר"ז בסוטה (ז:).

(יח) גמ', התם ספר תורה על גבי קרקע הוה. הקשה בחידושי הרשב"א, הא קאמר "נזכר שספר תורה מונח עליה", ומשמע שהיתה על המיטה ולא על הקרקע. ופירש, דהוה מונח בשפלות המיטה, והוה כאילו מונח על הקרקע, אי נמי, הוה מונח בקרקעית המיטה, ואיהו הוה יתיב בעליונה. ובהגהות הר"ל פירש, דנזכר ש"ספר תורה מונח עליה", היינו דהוה רגילות להניח ספר תורה עליה, וכשראו דבעי רבי אליעזר ליתב עליה, סלקוה משם והניחוה על גבי קרקע, ולכך נשמט ויתב על גבי קרקע, כדי שיניחוה הספר תורה על המיטה.

(יט) תוס' ד"ה כתבה אגרת פסולה וכו', פירש בקונטרס איגרת בלא שרטוט וקשה דלעיל אמרינן וכו'. המרדכי (סימן תתקכ"א) תירץ, דהא דאמרינן שרטוט "הלכה למשה מסיני", היינו למצוה לכתחילה, והכי נמי אשכחן לעיל (לב). דקתני "הלכה למשה מסיני" מזוזה על דוכסוסטוס, ואסקינן דאינה אלא למצוה, ולכך בעינן "כתיבה כתיבה" לעכב. ובחידושי הרשב"א תירץ, דרב מנימין בר חלקיה הוה מפרש קבלתו דקיבל מרב חמא, ולא אסיק אדעתיה דאתיא מ"כתיבה כתיבה". ובחידושי הגר"ז תירץ, דה"הלכה למשה מסיני" לא נאמרה ד"מזוזה צריכה שרטוט", אלא ד"דברי תורה צריכין שרטוט", ולרבי מנימין מזוזה נמי נכללה בהלכה, ושמואל יליף מגזירה שוה דכתיבה, דמזוזה נאמרה בהלכה של תורה, דבלאו הכי היה אולי אפשר למעט מזוזה משירטוט.

(כ) גמ', תלאה במקל פסולה מאי טעמא בשעריך בעינן. פירש הנמוקי יוסף (ה: מדפי הרי"ף), דטעמא משום דבעינן שיקבענה בצורת הפתח עצמו. אבל הרמב"ם (פ"ה מזוזה ה"ח) כתב, דטעמא משום דאינה קבועה, וכן כתב הב"ח (יו"ד סימן רפ"ט ד"ה תלאה). וביאר, ד"בשעריך" משמע שתקבענה בשעריך, ולא שתהא תלויה ומתנדנדת.

(כא) גמ', תלאה במקל או שהניחה אחורי הדלת סכנה ואין בה מצוה. כתב הטור (יו"ד סימן רפ"ט) דאין מקום המזוזה מעכב, ובלבד שתהיה בצד הימין של ביאה, וביאר הבית יוסף, דהא דאמרינן דאם הניחה אחורי הדלת אין בה מצוה, היינו דאין בה מצוה מן המובחר. והקשה הב"ח, הא אמרינן דאיכא סכנתא, ופירש רש"י ד"ה סכנה, משום דאין הבית משתמר בה, אלמא דפסולה. ותירץ, דעל כרחך סבירא ליה כתוס' ד"ה סכנה, דכתבו בשם רבינו תם דסכנתא היא משום דמכה בה ראשו, ומשמע דהבית מיהא משתמר בה, דאינו מעכב. וכן כתבו הרא"ש (הלכות מזוזה סימן ח) והמרדכי (סימן תתקס"א). ועיין חיי אדם (כלל ט"ו, נשמת אדם סק"א). אבל הרמב"ם (פ"ה ממזוזה ה"ח) כתב, דאם הניחה אחורי הדלת לא עשה כלום, וכן כתב הנמוקי יוסף (ה: מדפי הרי"ף), ופירש, דטעמא משום דבעינן דרך ביאתך, וליכא. ועיין בחידושי רא"ל מאלוין (ח"א, סימן צ"ט) דביאר דכיון דהרמב"ם סבר דפתח בלא דלתות לא מיקרי שער, וכדכתב בהלכות מזוזה (פ"ו ה"א), הוה הדין כשהניחה אחורי הדלת, שאינו מקום הדלתות יצא מכלל שער, ופטור מן המזוזה.

(כב) [רש"י ד"ה סכנה, מן המזיקים וכו'. יש להעיר, דלקמן (לה:)] איתא האי לישנא גבי תפילין דעשאן כאמגוזא, דהויה "סכנה ואין בה מצוה", והתם פירש רש"י ד"ה סכנה, דהסכנה הויה מחמת התפילין עצמן, וכמו דפירשו תוס' כאן לגבי מזוזה. (ש.ב.ק.).]

(כג) תוס' ד"ה סכנה ואין בה מצוה, בתוה"ד, ונראה דתלאה במקל נוקף בה

דבית מדרש דומה לדירה כיון דהתלמידים יושבים בו מהבוקר עד הערב. אמנם רש"י ד"ה רגיל הוה כתב, דרוב הנכסנין לבית המדרש באו מאותו פתח, ודייק הבית יוסף (יו"ד סימן רפ"ו י'), דסבירא ליה דבית המדרש חייב במזוזה מצד עצמו. ועיין בב"ח (שם) ובשפת אמת דכתבו דאף אליבא דרש"י מיירי בבית המדרש שהיה פתוח לבית.

(יא) גמ', ההוא רגיל הוה. פירש רש"י ד"ה רגיל הוה, דרוב הנכסנין באו מאותו פתח, ועיין מה שכתבנו באות הקודמת. ורש"י לקמן (לד.) ד"ה אף על גב כתב בשם תשובת הגאונים, דרגיל היינו דבני אדם רגילין לצאת ולבא באותו פתח, ושל רבי לא היה עשוי אלא לו לבדו. ושל רב הונא היה רגיל אף לאחרים, ועיין שם עוד. והרמב"ם (פ"ו ממזוזה ה"א) כתב, דבעינן פתח שהוא רגיל לצאת ולבא בו לביתו. וכתב הכסף משנה (שם), דלדבריו, רגיל היינו נכנס בו בקביעות ולא באקראי בעלמא. והקשה העולת שלמה, אם כן, אמאי הא דרבי לא הוה חשיב רגיל, הא משמע מדקאמר דהוה עייל ביה לבי מדרשא, דהוה רגיל תדיר בכך. ולכך פירש, דלרמב"ם, רגיל היינו דרוב היציאות שהיה יוצא מן הבית לבית המדרש היו דרך אותו הפתח.

(יב) גמ', רבי יוסי ואומר וקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה וכו'. הרמב"ם (פ"ו ממזוזה ה"ב) פסק כרבי יוסי, והוסיף דצריך להרחיקה מן המשקוף טפח. וביאר הכסף משנה (שם), דסבר דרבי יוסי לא פליג בהרחקת טפח למעלה, ומשמע ליה הכי מדאמר רבי יוסי "מה קשירה בגובה", דהיינו קשירת תפילין של יד, דהויה בגובה הזרוע, ומרוחק קצת מסוף גבהו. והב"ח (יו"ד סימן רפט) כתב, דהרמב"ם סבר דלא פליגי שמואל ורב הונא אלא בדין למטה משליש העליון, אבל בהא דאמר רב הונא דמרחיק טפח מן הקורה, לא אשכחן דפליגי שמואל עליה.

(יג) רש"י ד"ה מה קשירה וכו', כדאמרין בהאי פירקא מקום שמוחו של תינוק רופס. [לכאורה צריך עיון, ד"וקשרתם" דהוקש "וכתבתם" לא נאמר בתפילין של ראש, אלא בתפילין של יד. (ש.ב.ק.)] ועיין באות הקודמת שכתבנו בשם הכסף משנה דאליבא דהרמב"ם ילפינן מקשירה דיד. ובספר יראים (סימן י"ח) כתב, דילפינן מתירויהו.

דף לג ע"ב

(יד) גמ', ומאי תחילת שליש העליון דקא אמר להרחיקה וכו'. פירשו רש"י

לעיל (עמוד א') ד"ה להרחיקה ותוס' ד"ה ומאי, דיותר משליש לא ירחיקנה, ומשמע דמצי להניחה בכל שליש העליון, ולא דוקא בתחילתה, וכן כתב הטור (סימן רפ"ט) בהדיא. אבל הרמב"ם (פ"ו ממזוזה ה"ב) סתם דיניחנה בתחילת שליש העליון, וכתב הטור דכוונתו דלכתחילה יניחנה שם. והקשה הבית הלוי, דמשמעתינן לא משמע כן. וביאר, דהרמב"ם לא גרס תיבות "שלא להרחיקה מקורה יותר משליש", וכן הגיה בשיטה מקובצת (אות א') לכאורה על פי רש"י ותוס', ואליבא דהרמב"ם הא דפרכינן לעיל (עמוד א') דשמואל לא הוה כמאן, היינו דמשמע מדברי שמואל דמצוה בעלמא להניחה בשליש העליון, ואם הניחה למטה כשרה, ואילו לר' יוסי דילוף לה מקשירה דתפילין, משמע דהוה לעיכובא כתפילין, ואהא מתרצינן דשמואל לענין הרחקה קאמר "מצוה", דבתחילת שליש הויה מצוה, ולעולם למטה משליש פסול. אולם הטור כתב, דאם הניחה למטה משליש העליון כשרה. ועיין עוד בנקודות הכסף (יו"ד סימן רפ"ט ס"ב).

(טו) תוס' ד"ה ומאי תחילת שליש העליון וכו', שיותר לא ירחיקנה מן התקרה ובירושלמי משמע וכו' וחולק על הש"ס שלנו. והמרדכי (סימן תתקס"א) כתב, דהר"י היה מסופק אי פליגי אהדדי, דשמואל תלמודא דידן לא איירי אלא בסתם פתחים דאינן גבוהות הרבה, אבל בגובה אין להניחה למעלה מכתפיו דאינה נראית, ומשמע בסמוך (עמוד ב') דבעינן שתהא נראית, מדאמרין דמניחין אותו בטפח הסמוך לרשות הרבים כדי שיפגע במצוה תחילה.

(טז) גמ', העמיק לה טפח פסולה. פירש בספר יראים (מצוה ת), דעד טפח מיקרי מזוזה, ויותר מזה לא מקרי מזוזה. והב"ח (יו"ד סימן רפט) כתב, דיותר מטפח לא מיקרי "בשעריך", דהיינו מקום סגירת השער. והלבוש (יו"ד סימן רפ"ט ס"ד) פירש, דאם העמיק לה טפח אין זה "על" המזוזה, אלא "תוך" המזוזה.

(יז) רש"י ד"ה בפתח שאחורי הדלת, כגון שיש במקצוע הבית פצים וכו'. הקשה בשיטה מקובצת (אות ג'), דאי מניח מזוזה על הפצים שבין ב' הפתחים הוה צד השמאל של א' מן הדלתות, והיאך תתכשר בהכי. ונביותר קשיא לפי גירסת רש"י שלפנינו דכתב דמניח המזוזה בפצים בצד פתח דרומית, והיא צד שמאל של אותו הפתח דמונח בו, ועיין בסמוך. ותירץ,

דצריך לומר שהפתח הדרומית אינה פתוחה לרשות הרבים, אלא פתוחה לחדר, ושם מניח המזוזה, והפתח המערבית פתוחה לרשות הרבים ונמצא דהמזוזה מונחת לימין שני הדלתות. נכך נראה כוונתו על פי גירסת רש"י שלפנינו. וכן כתבו המרדכי (סימן תתקס"א) בשם הר"ף, והב"ח (יו"ד סימן רפ"ו סק"ד) ועיין שם. והעיר המהרש"א, דלפירוש שני של רש"י, דמיירי בב' דלתות זו אצל זו, ליכא לפרש הכי. והפרישה (שם) כתב, דמדהביא הטור (שם) דברי רש"י ולא פירש דמיירי כשפתח אחד פתוחה לחצר, משמע דלא מיירי בהכי. ולכך פירש, דיש להגיה ברש"י דפתח אחד לצפון ואחד למערב, כמו שגרסו הרא"ש (הלכות מזוזה סימן יא) והטור בדבריו, והשתא כשמניח המזוזה בפתח צפונית, הויה לימינו, ויוצא בזה נמי ידי פתח המערבית, דכיון דאין ביניהן פצים טפח, חשיב הכל פתח אחד.

(יח) גמ', ואמר רבא הני פתחי שימאי וכו'. עיין מה שפירש רש"י ובעירובין (יא). הוסיף שהוא לשון חסרון, וזקן אשמאי נקרא כן משום שחסר מן התורה, וכן ביארו התוס' בעירובין (שם) ד"ה פתחי בשם ר"ח שהם פתחי ארץ ישראל שהיא ארץ שם.

(יט) גמ', מאי פתחי שימאי וכו' דלית להו תקרה וחד אמר דלית להו שקופי. ופירש רש"י בלישנא קמא, דתקרה היינו אסקופה העליונה, ושקפי היינו מזוזות, ובלשון אחר פירש, דתקרה היינו שאין הבית מקורה, ושקפי היינו האסקופה העליונה. ובעירובין (יא). פירש רש"י דלית להו האסקופה העליונה היינו שאין בנין על הפתח, וכולו חלוק עד ראשו. והריטב"א בעירובין (שם) הביין שכוונתו שהפתח פרוץ לגמרי, וכן פירש הראב"ה (הלכות סוכה ס' תר"ו) וכתב דאינו נכון, וביאר דהיינו שלא נתנו משקוף בפתח וכל כיוצא בזה הווי כחור בעלמא, והתוס' כאן ד"ה דלית פירשו דלית ליה תקרה היינו שאין מקום ראוי שהדלת תהיה שוקפת עליה שהיה אבן נכנס אבן יוצאת ושקפי היינו שאין בדלת מזוזות ישרות אלא אבן נכנס וכו' כמו שביארו לגבי התקרה [שהוא המשקוף] ושקפי פירש רש"י בעירובין (שם) כתוס'. ועיין לקמן אות כא.

(כ) תוס' ד"ה דלית, בסוה"ד, ומה שפירש הקונטרס וכו' לשון אחר דלית להו תקרה מי גרע משערי חצירות וכו'. והרא"ש (הלכות מזוזה ס' יב) תירץ, דשאני חצר שדרכו להיות כך ותפל לבית מה שאין כן בית שאין לו תקרה אינו בית.

(כא) גמ', אכסדרה אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא אכסדרה פטורה מן המזוזה לפי שאין לה פצימין. ולמסקנא דגמ', אף פצימין לא יועילו ככהאי גוונא כיון שעשויים לחיזוק התקרה. [ולכאורה צריך עיון לפי מה שהבאנו לעיל אות יט, דעת רש"י בעירובין ותוס' הכא ד"ה דלית, שפתח שסיום הקיר הוא מזוזת הפתח ועשוי באופן מיושר, דין מזוזה עליו לחייב במזוזה, ולא בעו פצימין להיכר פתח, ומאי שנא מהאי אכסדרא. ואמנם הריטב"א בעירובין (יא):] כתב דפתח שאין בו שקפי דהיינו פצימין אינו פתח. וביאר, דלא אתי לאפוקי צורת הפתח אף בקנים, דשאני פתח בכותל שאם אין לו פצימין נראה כפרצה. מה שאין כן קנים שנעשו לצורת הפתח מתחזי צורת הפתח. ולכאורה לשיטת רש"י ותוס' דפתח בית סגי להו ללא פצימין יש לומר דשאני גבי אכסדרא שכל הכותל פרוץ, ואפשר לבאר בשני אופנים, א. דאף דסגי לענין פתח בלא פצימין, שאני אכסדרא דאית לה ג' דפנות דלא חשיבא בית דבעי ד' דפנות, וכדלקמן גבי אכסדרא רומיתא או באכסדרא דבי רב. ב. דאף דהווי בית, כיון שכל הדופן הרביעית פרוצה אין כאן פתח. אם לא ישום פצימין שאינם לחיזוק התקרה אלא ניכרים שנעשו להשוות לו שם פתח, או דמשווי שם בית כי הדופן ה' יכולה להיות כולה פתח. ועיין לקמן לד. אות א'.

(כב) תוס' ד"ה דלית להו תקרה, בתוה"ד, קשיא מי גרע משערי חצרות דחייבין במזוזה וכו'. הרא"ש (הלכות מזוזה סימן יא) תירץ, דשאני חצירות דדרכן להיות כך, ומשמשין לדירת בתים, אבל בית אינו ראוי לבית דירה כשאינו מקורה. והבית יוסף (יו"ד סימן רפ"ו) כתב בשם רבינו מנוח, דשערי חצירות חייבין כיון שבתיים מקורים פתוחות לתוכן.

(כג) גמ' ד"ה אכסדרה, שלשה דפנות סתומות בלא פתח והרביעית פתוחה לגמרי מתחת, אבל למעלה יש דופן מעט המחזיק את הסכך. לכאורה צריך עיון מה שכתב דלמעלה יש דופן מעט המחזיק את הסכך. ואולי כוונתו לבאר, דכיון דבעינן פצימין שנעשו לפתח ולא להחזיק התקרה, ואין כוונת העושה נחשבת אלא דבעינן שמוכח הדבר מעצם צורת הפתח, דהיינו כיון שהם מחזיקין לאותו דופן מעט שנעשה מתחת לסיכוך לחזקו, על כרחין אינהו נמי לכך נעשו. ואמנם החזון איש (יו"ד קע"ב ב') ד"ה ומלשון רצה לבאר כן, אלא שהקשה דמהא שפירש רש"י גבי אכסדרא דבי רב, שיש לה

הדרגת היריב

מסכת מנחות דף לג - דף לד

ז ניסן - ה ניסן התשע"א

דרבנן סברי כדרשת רבי ישמעאל, דאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, אלא דקשיא להו אם כן לשתוק מריבויא קמא ולא ניבעי ריבוי אחר למעט, וכדהקשו תוס' בבבא קמא (פו: ד"ה ואין מיעוט, וסבירא להו דמשום הכי אהני הריבוי ללמוד דבעינן ב' מוזות להפתח, ואהני המיעוט דאין צריך לכתוב ב' מוזות. [נדבריו צריכים עיון גדול ועיין באות הבאה].

ו) גמ' מאי טעמא דר' מאיר דתניא וכו'. פירש רש"י ד"ה מיעוט, שאם אין למוזות אלא פצים אחד חייב, ואמנם כתב בהגהות החשק שלמה, בדפשוטות רבי ישמעאל ורבי עקיבא ילפי דאף פתח שיש לו פצים אחד חייב במוזות. והביא דהסמ"ג (עשין כ"ג) כתב דאין צריך להניח המוזות בימין ושמאל מהא דתניא בספרי ואתחנן, רבי ישמעאל אומר וכו', והביא כן להדיא ממדרש משלי, אקרא ד"לשמור מוזות פתחיו", דרבי לוי סבר, דבעינן לקבוע מוזות בשני צידי הפתח, ורבי ישמעאל פליג, והיינו משום דיליף לה מהכא. ובחידושי הרשב"א כתב, דמדכתיב "ביתך דרך ביאתך" ילפינן דלא בעי מוזות בשני צידי הפתח. ועיין באות הבאה.

ז) גמ', שם. פסק הרא"ש (סו' יד) הלכה כרבי מאיר דדי בפצים אחד בימין דהיינו מוזות אחת, ומשום דרבי ישמעאל ורבי עקיבא סבירא להו כוותיה. אמנם הרמב"ם (פ"ו ממוזות ה"א) פסק דבעינן ב' מוזות כרבנן. והקרי אורה ביאר טעמו, דיש לומר דלמאי דסבירא ליה דאפילו דלת מעכב במוזות, דהיינו דסבר דבעינן פתח כדרכו, ובלא ב' מוזות לאו פתח הוא, כי היכי דבעינן משקוף כדי שיהא צורת הפתח, ורבי ישמעאל ורבי עקיבא נמי מודו לה והא דאמר מוזות כתיב, ואין ריבוי וכו', היינו דלא נימא דבעינן מוזות על ב' המוזות. וסיים דצריך עיון בספרי.

ח) גמ', הוי רבוי אחר רבוי וכו'. העיר הצאן קדשים, דטפי הוה ליה לקרותו "מיעוט אחר מיעוט" דהא "מוזות" משמע דוקא בשתי מוזות, ו"מוזות" בתרא הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות אפילו במוזות אחת.

ט) גמ', יכול יכתבה על האבנים וכו'. הקשה בבית הלוי על התורה (דיני קלף ודוכסוסטוס, ד"ה והנה), הא איתא בשבת (עט: דהלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ומוזות על דוכסוסטוס, והיאך סלקא דעתין דמוזות על האבנים. ותירץ, דסלקא דעתין דיכול לכתוב אף על האבנים מגזירה שוה ד"כתיבה כתיבה", מכתבת התורה על האבנים בעבר הירדן, כמו שסיימה הברייתא בסיפא, ועיין עוד שם. ובחידושי רבינו חיים הלוי (פ"א מתפילין ה"א). ובשיעורי הגרי"ד הלוי הקשה, אהא דאמר ר' אחא וכו' רחמנא אמר על מוזות וכו' ופירש רש"י דהיינו על הספ דוקא ולא באיגרת. אמנם אמסקנא דסוגיין נמי לא קשיא, דמאי דילפינן מגזירה שוה כתיבה על הספר ובדיו, היינו נמי לכתחילה. [דהא ליכא לאוקמא לקרא כדכתיב, ומשום הכי אף על האבנים יוכשר דוקא בגוונא דכתיבה תמה, דהיינו שיחוקק על האבן כשאינה מחוברת, ולאחר מיכן יחבר אותה במוזות ועיין לקמן אות יב].

י) תוס' ד"ה נאמר כאן וכו', ופירש בקונטרס גבי גט וכו' וקשיא דהא תנן וכו'. כתב הצאן קדשים, דרש"י סבר דילפינן מגט דמצוה לכתחילה על הספר, ואמנם כן קיימא לן בגיטין (יט). כרבי יוסי הגלילי דלכתחילה בעינן כתיבה על הספר, ועיין שם.

יא) תוס' ד"ה כמה שנאמר להלן וכו', פירש בקונטרס כלומר וכו' ותימה גדולה וכו'. תירץ הצאן קדשים, דכוונת רש"י דלכתחילה בעינן דיו, ובגט נמי, אף דמכשירין בסיקרא ובסם, לכתחילה בעינן דיו. ועיין באות הקודמת.

יב) גמ', אי לאו גזירה שוה הוה אמינא ליכתביה אאבנא וכו'. פירש רש"י ד"ה ליכתבא, שיחוקק בסכין וכו', והקשה בשיטה משובצת (אות ח') אם כן דאפשר לכתוב על אבנים כתיבה תמה, הדר קשיא לן רחמנא אמר על מוזות וכו', ועוד מאי טעמא גרס ליכתביה אאבנא וכו' ולא גרס ליקבעא אסיפא דביתא. ותירץ, דעל האבן שאינה מחוברת עדיין במוזות אפשר לכתוב כתיבה תמה, אבל כשהיא מחוברת אי אפשר. ועיין בקרן אורה מה שהביא מהמרדכי (ח: מדפי הרי"ף). ומה שכתב עוד.

דף לד ע"ב

יג) רש"י ד"ה לטטפת לטטפת לטוטפת הרי כאן ד', בתוה"ד, מכאן שכותב ד' פרשיות בד' בתים. משמעות דבריו, דמהא לא ילפינן אלא דד' הפרשיות ינתנו בד' בתים, דהרי פירש לעיל (כח). במתניתין, דעצם כתיבת הד' פרשיות ילפינן מהא דבהנהו ד' פרשיות כתיב ולטוטפות או לזכרון בין עיניך, וכמו שכתבו תוס' ד"ה טט. אמנם ר"ע מברטנורא בסנהדרין (פ"א מ"ג) דעצם כתיבת הפרשיות נמי ילפינן מלטוטפות וכו' שהיא ילפותא דידין.

יד) גמ' מכאן שכותב ד' פרשיות וכו'. בתוס' ד"ה לטטפת כתבו, דילפינן לה בהא שגורעין הווי ומוסיפין ודורשין. אמנם השיטה מקובצת (אות ז') פירש

ד' דפנות אלא שאינן מגיעות לסכך מוכך שלא דנו כאן במשקוף העליון אלא משום חסרון פצים ברוח רביעית. ודבריו צריכים עיון.

כד) גמ', אמר רב יהודה בי הרויקי חייב בשתי מוזות וכו'. הקשה המרדכי (סימן תתקסב), פשיטא, דמאי שנא מכל שער דחייב במוזות. ותירץ בשם ר"י, דמייירי היכא דאחד מן הפתחים אינו רגיל כל כך, וקא משמע לן דאינו מבטל הרגיל את שאין רגיל. והוסיף, דלפי מה שכתב רש"י לקמן (לד). ד"ה אף על גב בפירושו השני, דפתח דאינו רגיל כל כך מתבטל להרגיל, צריך לומר דהכא מייירי כשהרגיל כנגדו ומחשיבו. ועיין עוד ב"ח (יו"ד סימן רפ"ו) ובשיטה מקובצת (אות ז').

כה) רש"י ד"ה מגינה לבית, באותו פתח שבין הגינה לבית שער וכו' שבו נכנסין מן הקיטונות [לבית שער וכו']. כך הגירסא לפי מה שהגיה הברכת הזבח. אמנם, הצאן קדשים קיים הגירסא בלא הוספת "לבית שער וכו'", וביאר, ד"מגינה לבית" היינו הפתח בין הבית שער להקיטונות, דנכנסין בו כשבאין מהגינה, ולכולי עלמא חייב במוזות כיון דהוי פתח לביאת הקיטונות, ומיקרי "ביאתך" להקיטונות, ו"מבית לגינה" היינו הפתח שבין הבית שער לגינה, וגביה פליגי אי חייב במוזות, כיון דאינו עשוי אלא ליציאה מהבית אל הגינה.

דף לד ע"א

א) גמ' אמר אממר האי פיתחא דאקרנא חייב במוזות. אמר ליה רב אשי לאמימר והא לית ליה פצימין א"ל עדי פצימין. פירש רש"י ד"ה דאקרנא, בקרן זוית של בית. וד"ה והא אין לה, מוזות אלא ראשי הכתלים. וד"ה עדי, הרי, כלומר אלו ראשי הכתלים הן הן פצימין. אמנם הרא"ש (סימן יד) כתב, כגון שהפתח ממלא את כל מזרח ומגיע מצפון לדרום, ומה שהקשה לו והא לית ליה פצימין פירש, אצל כתלי הבית שבצפון ודרום, ועדי פצימין היינו אין הכי נמי אלא שכתלי הבית שבצפון ודרום הם הפצימין. ועיין לעיל (לג:). אות כא. וכתב החזון איש (יו"ד קע"ב ב') דבפתח באמצע הכותל לרש"י בעירובין שהבאנו (שם) הווי פתח המחייב אף בגוונא דלית ליה פצימין, אלא דבקרנא גרע טפי כיון שאין ראשי הכתלים זה כנגד זה, ולשיטת הרישב"א (שם) איירינן בגוונא דאית ליה פצימין, אלא דכיון דלא הוה זה כנגד זה הווי סלקא דעתן דלא חשיב צורת הפתח. אמנם הגוונא שפירש הרא"ש גריע, משום שכל הכותל פרוץ ולא חשיב פתח, מה שאין כן בפתח שבקרן הזווית שראשי הכתלים שבצפון ובמזרח חשיבי כעומדין על קו אחד, והפתח באמצע הכותל. ועיין שם דנתקשה מאוד בביאור דברי הרא"ש. ועיין עוד בשלטי גבורים (דף ו' מדפי הרי"ף אות א'). ובערוך השלחן סי' רפ"ז סק"ו.

ב) גמ' אימא דאמר רבי מאיר מימין משמאל מי אמר. בשיעורי הגרי"ד הלוי נסתפק, אי מאי דבעינן מוזות בימין הוא מדין צורת הפתח החייב במוזות, או דלענין שם פתח סגי במוזות אחת בצד שמאל, והא דבעינן מוזות בימין היינו משום דבעי ליתן המוזות עליו שצריכה להיות בצד ימין. וכתב שהנפקא מינה, בגוונא שיש פצים בשמאל, דאם הפתח מחוייב צריך ליתן פצים בימין שיוכל לתת עליו המוזות, ואם הפתח אינו מחוייב אינו צריך. ועיין לקמן באות ו' מה שהבאנו מחדושי הרשב"א.

ג) גמ', תלמוד לומר ביתך וכו' דרך ביאתך וכו'. ביאר הלבוש (סימן רס"ט, ב), דדרשינן הכי מדהוה ליה למימר "וכתבתם על מוזות שערין", דכולל נמי מוזות שערי חצרות, ומדכתיב "ביתך" דרשו דרך ביאתך.

ד) גמ', דכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר ברישא. כתב המרדכי (סימן תתקס"ב), דאיטר ברגליו דעקר שמאליה ברישא נמי מניחה בצד ימין, ולא דמי לתפילין דאמרינן לקמן (לז). דמניח בימינו ולא בשמאלו כשאר אינשי, דשאני מוזות דהוי לשימור כל בני הבית, מה שאין כן תפילין דהוה ליה לחודיה. והקשה הב"ח (יו"ד סימן רפ"ט), דלפי זה, אם הוא לבדו דר בבית, צריך להניחו בצד שמאל, וזו לא שמענו. ופירש, דהא דילפינן מ"ביתך" ביאת ימין, בימין דרובא דעלמא קאמר, ולא איירי במיעוטא דאיטרים דלא שכיחי כלל, ואף דבתפילין לא אמרינן הכי, היכא דאיתמר איתמר, ובמוזות לא דרשינן הכי. וכעין זה כתב הש"ך (שם, סק"ה) וביאר, דבתפילין שהיא מצוה שבגופיה אזלינן בתר ימין דידיה, מה שאין כן מוזות שהיא חובת הבית, אזלינן בתר ימין כל אדם.

ה) גמ', מאי טעמא דרבנן מוזות כתיב וכו'. הקשה ה"ט (יו"ד סימן רפ"ט סק"א), אמאי לא קובעינן ב' מוזות, הא "על מוזות" כתיב. ותירץ, דמדכתיב גבי קרבן פסח שתי מוזות, אלמא בשאר מקומות משמע אחת וכדאמר רבי עקיבא בסמוך. ותמה העולת שלמה, הא קיימא לן כרבנן, וכדפסק השולחן ערוך (יו"ד סימן רפ"ז ס"א), ולית להו האי דרשא דרבי עקיבא. ולכך פירש,

אחד. ב. דבעינן לה אף אי כתבן על ד' קלפין. ולפי מה שכתבנו באות הקודמת תלויים הדברים בשיטות שם.
כב) גמ' ואם אין חריצין ניכר פסולות. ופירש רש"י ד"ה ואם אין חריצין, דאינו ניכר כיון שעשה מחיצות הבתים מבפנים. ובשיטה מקובצת (אות ה') כתב דקשה להבין איך אפשר שעשה הבתים פרוזין מבפנים ואין חריץ ניכר ביניהם אם לא שתלה עליהן עור מבחוץ, נדהיינו דבכהאי גוונא נעשה של יד. ואמנם בספר התרומה (סימן ר"י) כתב, דהיכר הבית צריך להיות על ידי תפירת הבית עם התיתורא שנעשית בין החריצין. ונלכאורה ביאור דברי רש"י, דאינו ניכר מבחוץ כיון שטחו הבית, ועיין בחיי אדם (כלל יד סע"ד) שכתב, דאף אם יצייר חריצין בטיח לא יועיל, כיון דבעינן שהיכר הפירוד יהיה מחמת עצם הבתים.

כג) גמ', מודה היינו פלוגתייהו. הקשה בחידושי הרשב"א, איך שייך הכא לשון היינו פלוגתייהו הא לא פליגי ר' יהודה ור' יוסי אלא במניח ד' עורות בבית אחד, והכא מודה בטפי מפלוגתייהו דהא מונחים בד' בתים, אלא דמכסם בעור. ונלכאורה כוונתו להקשות מדוע אף לרבי יוסי יועיל מה שמכסם בעור אחד סוף כל סוף יש כאן ד' בתים. ואף דשייך שדיביקם ויהיו מונחים מתחת לביתן ותיריך, דכיון דמכסם בעור, הוה להו כמונחין בבית אחד. דהבתים שבפנים אינן מעכבין, ועיין שם. ועיין בית יוסף (או"ח סימן לב ד"ה ידע), דהעיר אמאי השמיט הטור להאי דינא דטולה עור על ד' בתים, ולא כתב אלא דכשר במונחין בבית אחד, והב"ח (שם) כתב, דאפשר לומר דכיון דצריך שיהא טולה העור מכל צד שלא יהיו נראין הארבעה בתים כי אם בית אחד, צריך לעשות דפוס מיוחד לכך, עוד צריך לקרוע התפירות הראשונות ולחזור ולתפור העור שטולה על הארבעה בתים עם התיתורא, וקשה הדבר וטורח הרבה, ויותר נקל לגנוז הארבעה בתים הראשונים ולעשות בית אחד בלבד.

כד) גמ', תפלה של יד עושינן אותה של ראש. כתב הקרן אורה, דאף דמתחילה עיבד הקלף וכתב לשם "של יד", לא חשבינן לה שלא לשמה לגבי של ראש, דתרווייהו חדא מצוה היא.

כה) גמ', אין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. כתב הרמב"ם (פ"ג מתפילין ה"י) דאפילו רצועה של תפילין של ראש לא עושינן אותה לתפילין של יד. והמשנה ברורה (סמ"ב סק"ג) כתב בשם המגן אברהם, דכמו כן אין להפוך בתפילין של יד הצד שסמוך ליד, לצד שסמוך לבית. ועיין שכתב כן גם בתפילין של ראש. אמנם בבניאור הלכה (שם) כתב בשם החיי אדם להקל לעני שאין ידו משגת, וכן למי שאינו יכול להשיג תפילין אחרים.

כו) גמ', דאתני עלייהו מעיקרא. כתב בשיעורי הגרי"ד הלוי, דהרמב"א (סמ"ב סע"ג) כתב, דקלף שמעובד לשם תפילין, כיון דהווי הזמנה לגוף הקדושה, אסור לכתוב עליו דברי חול לכולי עלמא. והקשה, דאם כן מדוע הקשתה הגמ' כאן למאן דאמר הזמנה מלתא היא דוקא, הא בכהאי גוונא לכולי עלמא הזמנה מלתא היא. וכתב דאולי יש לומר, דבהזמנה לגוף הקדושה אסור להורידו לחול, אבל להוריד בקדושה ליותר קלה לא, ונשאר בצריך עיון. עוד כתב, דבאור זרוע (הלכות תפילין סימן תקע"א) כתב דלאחר שהניח התפילין על הראש לא מועיל התנאי, אמנם כתב דמהרא"ש סימן א' משמע, דאף בהאי גוונא מועיל התנאי.

כז) תוס' ד"ה והקורא קורא בסדרן, פירש בקונטרס וכו' וקשיא לרבנו תם דאמאי פליגניהו וכו'. כתב הרא"ש (הלכות תפילין, סימן ה'), דיש לומר, דפליגניהו משום שהתפילין מונחים באמצע הראש, ואיכא שתי פרשיות מימין ושתי פרשיות משמאל. ובהגהות היעב"ץ תריך, דנקטינהו כדכתיבי בתורה, ד"קדש" ו"זהיה" כתיבי בהדידי בחומש שמות, ו"שמע" ו"זהיה אם שמוע" כתיבי בהדידי בחומש דברים.

כח) בא"ד, ומפרש רבינו תם וכו'. הקרן אורה, ביאר דלרבינו תם לא מניחין אותן בסדר כתיבתן בתורה. משום דכך נאמרה הלכה למשה מסיני, ועיין עוד שם.

בשם גליון, דאף דכתיב רק ג' לטטפת אחד מהם "טוטפות" מלא והווי כשתיים, וכן פירש רש"י בסנהדרין (ד): ד"ה בפרשת, דבפרשת "זהיה אם שמוע" כתיב "לטוטפות" מלא וי"ו. אמנם, העיר השיטה מקובצת דאינו כן בכל הספרים, ועל כן פירש כתוס'.

טו) תוס' ד"ה לטטפת לטטפת לטוטפות, בתוה"ד, הלכך נראה דבשום פעם לא מוקמינן ליה אלא בסוף תיבה וכו'. ביאר הצאן קדשים, דהא דאמרינן גבי תרומה, דשקלינן לוי"ז ד"יוסף" ושדינן להו א"חמישיתו" אין הכוונה לאמצע התיבה, אלא לסוף, דקרינן לה "חמישיתו", וכן פירש רש"י בבבא מציעא (נד): ד"ה או דלמא.

טז) גמ', הרי כאן ד' וכו'. ביאר הפרישה (או"ח סימן לב סק"ד) בשם הגהות הסמ"ק, דטעמא דבעינן ד' בתים בשל ראש ובית א' בשל יד, משום דבראש איכא ד' הרגשות, חוש הראיה, חוש השמיעה, חוש הריח, וחוש הטעם, ובשל יד כנגד חוש המישוש, ועל כולן מברך לברואו.

יז) גמ' טט בכתפי פת באפריקי, כתב הט"ז בדברי דוד דברים (פ"ו ח') דחס ושלום לפרש שהתורה דברה בלשון כתפי ובלשון אפריקי. אלא טט הוא לשון הקודש, אלא שאין אנו יודעים פירושו ואמרינן כיון שמצינו בלשון כתפי ואפריקי שטט הוא שתיים ופת הוא שתיים, אמרינן דגם בלשון הקודש הוא כן, וכן מצינו בהרבה מקומות שיש בלשון הקודש ובלשון לעז פירוש אחד. והש"ל"ה ביאר (בחלק תורה שבעל פה), דתחילה היו מילים אלו חלק מלשון הקודש, אלא שכשבלל הקדוש ברוך הוא שפתם נכנסו מילים אלו ללשונם.

יח) תוס' ד"ה טט בכתפי שתיים, בתוה"ד, יש גורסין טוט וכו'. ביאר הברכת הזבח, דלהאי גירסא, לא דרשינן אלא מ"לטוטפות", ולא מ"לטטפת", ומשום הכי לא משמע אלא ד' בתים.

יט) גמ' ומניחין בד' בתים בעור אחד. עיין פירוש רש"י דעור אחד היינו שעשה מעור גדי רך הכל מעור אחד. ועיין תוס' לעיל (לכ). ד"ה דלמא שכתבו בתוה"ד בתירוץ קמא, דהא דאיתא בירושלמי דמגילה דתפילין ומוזות נכתבים על עור אחד היינו לאפוקי לא תפרן אבל אי תפרן הווי עור אחד. אמנם לתירוצם השני יש לומר דלא מהני לתפרן. והב"ח (או"ח סל"ב) כתב שמשמעות סוגיין שלא מועיל. והמגן אברהם (שם סקנ"ב) הביא שהאגודה הוכיח שמועיל תפירה, והפרי מגדים (שם) כתב דקיימא לן שאין מועיל וכתרוץ בתרא דתוס'. ובמשנה ברורה (שם ס"ק קנב) הביא דנחלקו להאי גיסא דתפירה כשרה אם יועיל גם דיבוק, והביא דהחתם סופר (שו"ת או"ח סימן ה') כתב דדיבוק גרוע מתפירה, ובביאור הלכה (שם) הביא בשם הגר"ח צאנזער, דדיבוק לכולי עלמא מהני. עוד הביא (שם) דהדין שלא יועיל דיבוק ילפי מגט.

כ) גמ' וצריך שיהיה ריח ביניהן דברי רבי וחכ"א אינו צריך. הטעם שצריך ריח, פירש רש"י ד"ה ריח, דכיון שהפרשיות מחוברות על קלף אחד על ידי הריח, יכול להכניס כל פרשה בבית. והקשה הבית יוסף (או"ח סל"ב ד"ה ואם כתב) דכיון דקיימא לן כחכמים איך יכול להכניס הפרשיות לבתים. ועל כן כתב דאפשר, דמה שפירש רש"י דבעינן ריח בין הפרשיות היינו לכולי עלמא. ומה שפירש בד"ה ביניהם, בתוך הד' בתים העשויים מעור אחד, הם דברי רבי, ולחכמים סגי בריח דחוט ומשיחה, ובהא קיימא לן כחכמים. והביא שכך פירש הנמוקי יוסף. אמנם הדרכי משה (אות כ') כתב, דאפשר להכניס ד' הפרשיות בבית גם אם לא יחתוך ביניהם אלא שיכתבם אחת אחר השניה לאורך הקלף, ועיין בדבריו. ובדרישה (אות ז') כתב הוכיח מהטור והרא"ש דרבנן ורבי פליגי לענין ריח בין הפרשיות, וכתב, דאף אם הריח יהיה קטן יכול לחתוך באותו ריח, ויכניס הפרשיות כל אחת בבינתה, ואם כן זו גם כוונת רש"י, ועיין בדבריו דפליגי גם אמה שביאר הבית יוסף דברי הנמוקי יוסף, עיין שם.

כא) גמ' ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת. כתבו התוס' ד"ה ושוין, ב' פירושים א. דהיינו דוקא לחלק בין הפרשיות אם כתבן על קלף

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היוממי" בעיון!!!

זמני השיעור בדרף היוממי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית הכנסת שע"י "קהילת אשכנז" רחוב התם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
 יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ה"ב פ"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©